

Gospodarska situacija u Ludbregu od 1979. do 1989. godine na temelju lokalnog glasila Ludbreški list

Busija, Domagoj

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:127812>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Završni rad. br. 253_NOV_2023.

**Gospodarska situacija u Ludbregu
od 1979. do 1989. godine
na temelju lokalnog glasila *Ludbreški list***

Domagoj Busija, 0010102997

Koprivnica, lipanj 2023.

Prijava završnog rada

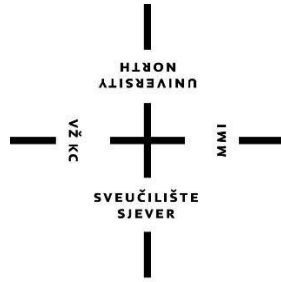
Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo		
STUDIJ	preddiplomski sveučilišni studij Komunikologija, mediji i novinarstvo		
PRISTUPNIK	Domagoj Busija	MATIČNI BROJ	0010102997
DATUM	14. 6. 2023.	KOLEGIJ	Povijest medija i komunikacije
NASLOV RADA	Gospodarska situacija u Ludbregu od 1979. do 1989. godine na temelju lokalnog glasila Ludbreški list		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	The economic situation in Ludbreg from 1979 to 1989 based on the local newspaper Ludbreški list		
MENTOR	Magdalena Najbar-Agičić	ZVANJE	redoviti profesor
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. doc. dr. sc. Irena Radej Miličić, predsjednica 2. izv. prof. dr. sc. Željko Krušelj, član 3. prof. dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić, mentorica 4. izv. prof. dr. sc. Goran Vojković, zamjenski član 5. _____		

Zadatak završnog rada

BROJ	253_NOV_2023		
OPIS	<p>Tema ovog rada gospodarske su promjene tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća na području Ludbrega. Rad je podijeljen na nekoliko cjelina, s posebnim osvrtom na gospodarske subjekte u Ludbregu u tom desetogodišnjem razdoblju te načinom na koji je tadašnja situacija prikazivana u lokalnom glasilu.</p> <p>Analizom se nastoji odgovoriti na temeljna pitanja:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Koje su glavne teme Ludbreškog lista u zadanom razdoblju?2. Vidi li se veza između lokalnih događaja i zbivanja u državi u zadanom razdoblju?3. Na koji se način izvještava o krizi u državi?4. Kako se ludbreška poduzeća nose s krizom?5. U kojoj je mjeri na izvještavanje utjecala ideologija?		
ZADATAK URUČEN	14. 6. 2023.	POTPIS MENTORA	M. Najbar-Agičić

Sveučilište Sjever

Komunikologija, mediji i novinarstvo

Završni rad br. 253_NOV_2023.

Gospodarska situacija u Ludbregu od 1979. do 1989. godine na temelju lokalnog glasila *Ludbreški list*

Student

Domagoj Busija, 0010102997

Mentor

prof. dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić

Koprivnica, lipanj 2023.

Predgovor

Tijekom 80-ih godina 20. stoljeća Jugoslavija je doživljavala velike promjene. Nakon smrti Josipa Broza Tita nastavljeno je razdoblje gospodarskih ali i političkih previranja. Gospodarska kriza donijela je promjene u živote običnih ljudi, ali i promjene na razini države.

Od rođenja živim u Ludbregu, zanima me povijest osobito lokalna. Kako sam i ja odrastao u Jugoslaviji u doba socijalizma odlučio sam se za ovu temu. Doba mojeg djetinjstva ostalo mi je urezano u sjećanju, s lijepim ali i nekim manje lijepim uspomenama. Pošto sam odabrao studij Komunikologije, medija i novinarstva odlučio sam istražiti, na temelju lokalnog lista, na koji način je prikazivana tadašnja gospodarska situacija u Ludbregu. U svojem istraživanju pratio sam koliko su ti prikazi bili povezani s događajima u državi, koju ulogu je lokalni list imao u formiranju javnog mnijenja i koliko je utjecao na percepciju građana posebno vezano uz razdoblje gospodarske krize u 80-im godinama.

Sažetak

Tema ovog rada gospodarske su promjene tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća na području Ludbrega. Rad je podijeljen na nekoliko cjelina, s posebnim osvrtom na gospodarske subjekte u Ludbregu u desetogodišnjem razdoblju te načinom na koji je tadašnja situacija prikazivana u lokalnom glasilu.

U prvom dijelu ovog rada, ukratko je prikazana gospodarska situacija u Jugoslaviji od 1945. do kraja 1980-ih i povijest lokalnog *Ludbreškog lista* u kontekstu razvoja lokalnog tiska u socijalističkoj Hrvatskoj.

Središnji dio prikazuje gospodarsku strukturu i gospodarska zbivanja u Ludbregu, u razdoblju od 1979. do 1989., na temelju lokalnog glasila koje je izlazilo u navedenom razdoblju. Poseban naglasak stavljen je na gospodarska kretanja i poduzeća u Ludbregu, te način na koji su se ona nosila s dugotrajnom krizom u osamdesetima i kako se ona odrazila na njihovo poslovanje.

U završnom dijelu prikazan je utjecaj politike i odnos lokalnih vlasti prema poduzećima te uloga u poslovanju u razdoblju krize.

Analiza sadržaja *Ludbreškog lista*, u navedenom razdoblju, pokazala je usku povezanost između politike i gospodarstva, te duboku povezanost i upletenost Saveza komunista u funkcioniranje poduzeća na području Ludbrega. Također, uočljiv je utjecaj vlasti na novinsko izvještavanje. Novine su pratile aktualna zbivanja, prikazivale su probleme koje je donosila kriza, ali najviše su isticale pozitivne strane samoupravljanja i velike doprinose političkih čelnika u rješavanju nastalih problema. U tadašnjem medijskom sistemu služile su kao propagandno oruđe vlasti.

Ključne riječi: gospodarska kriza, Ludbreg, 1980.-te, *Ludbreški list*, samoupravljanje

Summary

The topic of this work is the economic changes during the eighties of the 20th century in the area of Ludbreg. The paper is divided into several parts, with a special focus on economic entities in Ludbreg in the ten-year period and the way in which the situation at that time was presented in the local newspaper.

In the first part of this paper, the economic situation in Yugoslavia from 1945 to the end of the 1980s and the history of the local *Ludbreški list* in the context of the development of the local press in socialist Croatia are briefly presented.

The central part shows the economic structure and economic events in Ludbreg, in the period from 1979 to 1989, based on the local newspaper published in that period. A special emphasis is placed on economic creations and companies in Ludbreg, and the way they dealt with the long-term crisis in the eighties and how it affected their business.

In the final part, the impact of politics and the attitude of local authorities towards companies and their role in business during the crisis period are presented.

The analysis of the content of the *Ludbreški list*, in the mentioned period, showed a close connection between politics and the economy, as well as a deep connection and involvement of the League of Communists in the functioning of companies in the area of Ludbreg. Also, the government's influence on newspaper reporting is noticeable. Newspapers followed current events, depicted the problems brought about by the crisis, but mostly emphasized the positive aspects of self-management and the great contributions of political leaders in solving the problems that arose. In the media system at that time, they served as a propaganda tool of the authorities.

Keywords: economic crisis, Ludbreg, 1980s, *Ludbreški list*, self-management

Popis korištenih pokrata

KPJ – Komunistička partija Jugoslavije

MMF – Međunarodni monetarni fond

NOB – Narodnooslobodilačka borba

OK SKH – Općinski komitet Saveza komunista Hrvatske

OOUR – Osnovna organizacija udruženog rada

RO – Radna organizacija

SAD – Sjedinjene Američke Države

SK – Savez komunista

SKH – Savez komunista Hrvatske

SO Ludbreg – Skupština općine Ludbreg

SOUR – Složena organizacija udruženog rada

SR Njemačka – Savezna Republika Njemačka

SSRN – Socijalistički savez radnog naroda

SSSR – Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Gospodarski razvoj Jugoslavije nakon Drugog svjetskog rata.....	4
3. O <i>Ludbreškom listu</i>	7
4. Gospodarski subjekti na ludbreškom području 1979. – 1989. godine.....	10
4.1. Povijest poduzeća	12
4.1.1. RO „Grafičar“	12
4.1.2. Tvornica obuće „Budućnost“.....	13
4.1.3. Tvornica industrijskih strojeva „Oprema“	13
4.1.4. Tvornica odjeće „Varteks“	14
5. Gospodarstvo ludbreškog područja osamdesetih godina 20. stoljeća	16
5.1. Industrija na ludbreškom području u doba krize	16
5.2. Razvoj poljoprivrede i stočarstva	27
5.3. Mjere štednje, pitanje opskrbe i energetska kriza.....	31
6. Odnos politike i lokalne vlasti prema gospodarskim subjektima	39
Zaključak	43
Popis slika.....	47
Popis grafikona.....	48
Literatura	50

1. Uvod

Nakon završetka Drugog svjetskog rata dolazi do stvaranja druge Jugoslavije koju su nazivali Titova ili avnojevska Jugoslavija. Država je stvorena na temeljima socijalizma i velikim dijelom po uzoru na SSSR, a vlast preuzima Komunistička partija. Pored političkih ciljeva, važan zadatak novih vlasti bila je obnova zemlje i normalizacija života. Uslijedile su mnoge aktivnosti koje su uključivale dobrovoljni rad, omladinske radne akcije, ubrzanu industrijalizaciju i elektrifikaciju zemlje. Cjelokupni proces pratila je propaganda koja je naglašavala da će se na taj način stati na kraj siromaštvu, bijedi i nezaposlenosti (Matković 1998: 293). Postulat podizanja životnog standarda stanovništva predstavljao je važan element legitimizacije vladavine Komunističke partije koja je isticala da vlada u ime naroda.

Nakon raskida sa Sovjetskim Savezom dolazi do značajne promjene u gospodarskom uređenju zemlje. Odustaje se od centralnog planiranja, a početkom pedesetih godina 20. stoljeća dolazi do pojave ideje radničkog samoupravljanja i do formiranja prvih radničkih savjeta (Goldstein 1999: 467). Struktura industrijske proizvodnje nije se mijenjala, ostala je ista. Velika pažnja posvećena je razvoju teške industrije, a proizvodnja za osobne potrebe građana bila je u drugome planu. Unatoč kratkotrajnom gospodarskom rastu ubrzo dolazi do nove krize i pokušaja provođenja privredne reforme. U kasnijim desetljećima relativna demokratizacija i uvođenje elemenata slobodnog tržišta mijenjaju i koncept samoupravljanja koji tada doživljava reorganizaciju.

Krajem sedamdesetih, a osobito tijekom osamdesetih godina, zemlja zapada u tešku gospodarsku i političku krizu koju je obilježila visoka stopa inflacije, dugovi, različiti problemi vezani uz proizvodnju te plasman gotovih proizvoda kao i opskrbu stanovništva energijom i robom široke potrošnje. Sve te pojave prisutne su i na lokalnoj razini.

Za razumijevanje lokalne situacije u Ludbregu važan je kontekst povijesti socijalističke Hrvatske i Jugoslavije zbog čega se u nastavku rada nužno malo detaljnije osvrnuti na tijek političke i ekonomske povijesti tog razdoblja. Ovaj prikaz oslanja se na djela renomiranih povjesničara Hrvoja Matkovića, Ive Goldsteina, Dušana Bilandžića i Zdenka Radelića. Postoji dosta literature vezano uz povijest Jugoslavije i Hrvatske, ali možemo konstatirati da je socijalističko razdoblje bolje istraženo kada je riječ o njegovim počecima dok nedostaju detaljnije analize kasnog socijalizma osobito na lokalnoj razini.

Ludbreg je jedno od najstarijih naselja u Hrvatskoj. U antičko doba nastaje Iovia (Iovia – Botivo) kao važna stanica na putu od Ptuja (Poetovio) do Osijeka (Mursa). U početku Iovia je bila vojna utvrda u sustavu dravskog limesa a kasnije je prerasla u naselje.¹ Iovia je vjerojatno stradala tijekom velike seobe naroda, ali za to razdoblje postoji malo arheoloških nalaza. Ono što se može tvrditi je da je naseljavanje Iovie nastavljeno te se život kontinuirano odvijao na tom području. Korijeni današnjeg starog grada sežu u 11. stoljeće. Ludbreg, iako ne pod današnjim imenom, prvi put se spominje u polovici 13. stoljeća, a u sljedećim stoljećima vlastelinstvom upravljaju mnoge poznate velikaške obitelji. Početkom 16. stoljeća ludbreško je trgovište išlo u red većih gradskih naselja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.² Kroz stoljeća Ludbreg se razvija kao trgovište u kojem se održava sajam srijedom, od 16. stoljeća pa do današnjih dana.³

U socijalističkom sistemu novine su prvenstveno služile kao propagandni alat vlasti. I lokalni listovi bili su ideološki obojeni i prikazivali su uspjehe samoupravljanja, a samo rijetko pojavljivale su se kritike ili izražavalo nezadovoljstvo. U sustavu samoupravnog socijalizma uloga medija i informiranja bila je izuzetno važna, a osobito se naglašavala uloga dvosmjerne komunikacije. Tijekom 1970-ih intenzivirala se potreba za unapređivanjem lokanih medija s ciljem bolje informiranosti „radnih ljudi“ (Najbar-Agičić 2023: 86-90). Novine su bile pod kontrolom vlasti jer su na istaknutim mjestima bili članovi Saveza komunista. Najčešći problemi koji su se javljali vezano uz lokalni tisak bili su nedostatak školovanog kadra i financijski problemi.

U ovome radu naglasak je stavljen na gospodarska zbivanja u Ludbregu, na poslovanje poduzeća te njihovo snalaženje u doba gospodarske krize u osamdesetim godina. Ovom temom bavit ću se na temelju lokalnog glasila, *Ludbreški list*, odnosno pratit ću kako je list izvještavao o tim zbivanjima.

Predmet analize sadržaja digitalizirana je novinska građa *Ludbreškog lista* dostupna na poveznici: <http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?sqlx=N00080&sqlid=1&C=> .

¹<https://www.hrz.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/kopnena-arheologija/351-ludbreg-prije-ludbrega-arheoloka-istraivanja-antike-jovije> (pristupljeno 1. 5. 2023.)

² Petrić, Hrvoje. *Ludbreg u kasnom srednjem vijeku*. <https://povijest.net/ludbreg-u-kasnom-srednjem-vijeku/> (pristupljeno 1. 5. 2023.)

³ <https://ludbreg.hr/o-ludbregu/> . (pristupljeno 1. 5. 2023.)

Povijest *Ludbreškog lista* nije posebno istražena već je možemo prikazati kroz kratke informacije u samom listu, odnosno razumjeti je u kontekstu povijesti medija općenito, a posebno lokalnog tiska. Za to ću koristiti prvenstveno radove Magdalene Najbar-Agičić.

Glavne hipoteze ovog rada jesu:

H1: U *Ludbreškom listu* prevladavaju ideološki obojeni sadržaji te se značajnije ne pridaje pažnja praćenju lokalnog gospodarstva.

H2: Gospodarska kriza 1980-ih prelila se s državne na lokalnu sredinu i ludbreško se gospodarstvo nije s tom krizom znalo adekvatno nositi.

H3: *Ludbreški list* pokušava zadržati objektivnost pri pisanju o rezultatima gospodarskih subjekata unatoč ideološkim preprekama.

Analizom se kroz tekst nastoji odgovoriti na temeljna pitanja:

1. Koje su glavne teme *Ludbreškog lista* u zadanom razdoblju?
2. Vidi li se veza između lokalnih događaja i zbivanja u državi u zadanom razdoblju?
3. Na koji način se izvještava o krizi u državi?
4. Kako se ludbreška poduzeća nose s krizom?
5. U kojoj mjeri je na izvještavanje utjecala ideologija?

2. Gospodarski razvoj Jugoslavije nakon Drugog svjetskog rata

Ustavotvorna skupština u studenom 1945. godine proglašava Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju da bi Ustavom iz 1963. godine država bila preimenovana u Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju. Sastojala se od šest republika i dvije autonomne pokrajine.

KPJ je učvrstila svoj položaj nakon prvih izbora, a u državu je uvedeno jednostranačje. Nova vlast obračunavala se s političkim protivnicima, provodila se agrarna reforma, kolonizacija, konfiskacija imovine vlasnika koji su proglašeni ratnim bogatašima i nacionalizacija. Država je postala vlasnik cjelokupne privrede. Planska privreda postala je model za organizaciju privrede, model koji je već otprije poznat i primijenjen u SSSR-u. Cjelokupno gospodarstvo stavljeno je pod nadzor države i dolazi do ukidanja slobodnog tržišta (Matković 1998: 286-287). Tijekom prvih godina vlast u novoj državi provodila je mnogobrojne mjere kojima se stvarala visokocentralizirana država, a pojedine republike nisu imale mogućnost kreiranja vlastite gospodarske politike odnosno isključena je bilo kakva samostalnost u razvoju gospodarstva.

Nakon sukoba državnog vrha sa SSSR-om, došlo je do odbacivanja sovjetskog modela izgradnje društva i privrede te do traženja vlastitog puta prema izgradnji socijalističkog društva. Javila se ideja o radničkom samoupravljanju odnosno da tvornice treba prepustiti na upravljanje radnicima. Došlo je do formiranja prvih radničkih savjeta, ali ne samo u tvornicama nego i u drugim radnim organizacijama poput škola, sveučilišta, bolnica (Matković 1998: 307). Radnički savjeti trebali su dovesti do ispunjavanja ideološkog cilja. Članstvo će radom stjecati iskustva što bi trebalo dovesti do bržeg razvoja novih kadrova odnosno rukovodioca poduzećem (Goldstein 1999: 468). Uvođenje radničkog samoupravljanja u tvornice, društvenog samoupravljanja u društvenim djelatnostima, uspostavljanje planiranja na bazi tržišno – planskog privređivanja te mnoge druge promjene dovele su do uspostave novih društvenih odnosa usmjerenih u pravcu razvoja samoupravljanja (Bilandžić 1980: 1-2, 25).

Na području industrijskog razvoja nije bilo promjena. Primarnu ulogu imala je teška industrija, povećavala se proizvodnja strojeva za industrijsku proizvodnju te strojeva za

poljodjelstvo. S druge strane, proizvodnja za osobne i društvene potrebe građana bila je jako spora, a to sve utjecalo je na životni standard građana koji je bio veoma nizak. Sredinom 1950-ih sve veći naglasak stavljen je na proizvodnju roba široke potrošnje, a taj zaokret doveo je do velikog rasta industrijske proizvodnje, povećanja zaposlenosti i ubrzane industrijalizacije. Promjene u privrednom razvoju praćene su propagandom od strane partije koja je najavljivala dalji rast proizvodnje i dostizanje visokorazvijenih zemalja.

Novi komunalni sustav uveden 1955., omogućio je da investicije dolaze do manjih gradova. Iako je država i dalje nadzirala sve investicije, u manjim sredinama počeli su se graditi industrijski pogoni, a to su najčešće bile tvornice obuće, odjeće, namještaja, kućanskih aparata i hrane. Povećala se stopa osobne potrošnje građana, ali taj rast nije bio dugotrajan. Uskoro je došlo do nove krize. Zaustavljen je ubrzani tempo industrijalizacije i pokazuju se mnoge slabosti dosadašnjeg sustava koji je uvelike ovisio o pomoći Zapada. Tijekom šezdesetih godina, Jugoslavija je ulazila u gospodarsku i političku krizu. Društvo je bilo opterećeno skupim investicijama i potrošnjom iznad stvarnih mogućnosti (Matković 1998: 314-333). Privreda je zahtijevala nove mjere, ali i promjene.

Druga polovica šezdesetih godina obilježena je privrednom reformom. Najveća promjena bila je uvođenje tržišne privrede i kapitalističkog načina poslovanja ali bez privatnog vlasništva (Matković 1998: 347). Privredna reforma izazvala je mnoge „potrese“ na gospodarskom i društvenom planu. Nije bilo novih zapošljavanja pa sve veći broj stanovnika odlazi u emigraciju, u potrazi za poslom. Pokušaji reformi završavali su neuspješno jer se nije smjelo zadirati u model upravljanja državom, nije se smjelo mijenjati društveno vlasništvo, ni uvoditi tržišno gospodarstvo (*Povijest Hrvata* 2007: 328-332).

Investicije su smanjene, a država više ne sudjeluje u „spašavanju“ privrede novim priljevom novca. Novac se gomilao u bankama, poduzećima je nedostajalo dodatnog kapitala, a sustav državnih kredita se gasio. Dolazi do miješanja starog sustava privređivanja s novim elementima, do težnji za sve većom orijentacijom na izvoz i svjetska tržišta (Matković 1998: 349-350).

Političke promjene tijekom šezdesetih a ponajviše sedamdesetih godina utjecale su i na gospodarstvo. Daljnja demokratizacija i razvoj slobodnog tržišta bila je u suprotnosti sa samoupravljanjem, a taj koncept se svakako željelo održati. Edvard Kardelj osmislio je koncepciju udruženog rada koja se temeljila na reorganizaciji cjelokupne privrede tako da su se poduzeća dijelila na manje dijelove, osnovne organizacije udruženog rada tzv. OOUR-

e, koji su stvarali vlastiti dohodak. Radnici OOUR-a samostalno su donosili odluke, OOUR-i su poslovali na tržištu i činili temelj daljnjeg gospodarskog razvoja (Matković 1998: 374). Oni su se pretvorili i u politički čimbenik jer postaju izborna tijela za biranje delegata u vijeća skupština općina, republika i federacije. Uz OOUR-e povezivalo se školstvo, zdravstvo i kultura jer su se sklapali sporazumi po kojima se ostvarivala suradnja i realizirali programi. Propaganda je pokušala prikazati ovakav model uspješnim, mogućnost da građani sudjeluju u odlučivanju, ali u zbilji samo je još više pojačan nadzor i partijska kontrola nad svim društvenim procesima.

Krajem sedamdesetih godina započelo je razdoblje dugotrajne gospodarske krize. Uvedene su mjere štednje, ponajprije energije, ali nije bilo značajnijeg učinka (Radelić 2006: 494). Događali su se prekidi u opskrbi jer s tržišta nestaju različite vrste uvozne robe. Uvodila se racionirana opskrba deficitarnim proizvodima. Dolazilo je do prekida u procesu proizvodnje jer država nije mogla plaćati uvoz nafte, opreme i sirovina. Stagnacija u proizvodnji snižavala je produktivnost rada (Matković 1998: 377). Stalan rast inflacije, pad standarda i veliki rast nezaposlenosti bili su sigurni pokazatelji duboke gospodarske krize. U jeku svih opisanih događaja došlo je i do promjena na političkom planu jer je 1980. godine umro Josip Broz Tito. Savez komunista i dalje je nastavio voditi državu po dosadašnjem modelu, često koristeći parolu „I poslije Tita - Tito“, ali događaji koji će uslijediti pokazali su da je jugoslavenski okvir počeo pucati po svim šavovima.

Nakon Titove smrti zemljom je upravljalo Predsjedništvo, a gospodarstvom se bavila Savezna vlada koja je donosila različite programe kojima je pokušala stabilizirati stanje u zemlji i zaustaviti krizu. Pokušaji su završili samo na pokušajima jer se kriza i dalje produbljevala, a inflacija je dosegla neviđene razine.

Jugoslavija je grcala u ogromnim dugovima, a u jesen 1982., u događaje se umiješao i Međunarodni monetarni fond. Došlo je do pregovora u kojima se određivao daljnji gospodarski razvoj Jugoslavije prvenstveno vezan na otplatu vanjskih dugova, uvoz neophodne robe i sirovina za nastavak proizvodnje u tvornicama. Jugoslavija se obvezala na otplaćivanje svih dugova, smanjivanje svih oblika potrošnje, uvođenje realnog tečaja dinara i realnih kamata, obuzdavanja inflacije, itd. (Bilandžić 1999: 720). Tek nakon prihvaćanja uvjeta i dogovora s MMF-om, Jugoslavija je dobila novi kredit koji je trebao jamčiti određenu stabilizaciju stanja u gospodarstvu.

3. O Ludbreškom listu

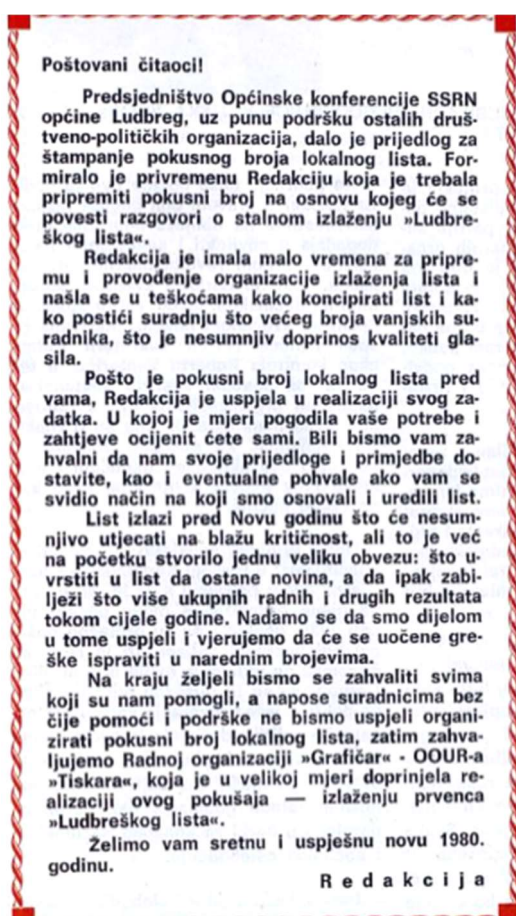
Razvoj lokalnog tiska na području socijalističke Jugoslavije možemo pratiti već od završetka Drugog svjetskog rata. Jedan od rijetkih lokalnih listova koji se pojavljuju još 1945. godine su *Varaždinske vijesti*, a s prvim brojevima izlaze već u svibnju te iste godine. Komunističke vlasti bile su zaokupljene zbivanjima nakon završetka rata, a glavni problem s kojim su se suočavale, vezano uz tiskane medije, bio je nedostatak kadrova (Najbar-Agičić 2020: 78). Većina manjih sredina nema lokalne listove. Promjene su se počele događati tijekom 1950-ih kad se pojavljuje veliki broj lokalnih listova, a taj trend se nastavlja i tijekom 1960-ih. Osnivač većine lokalnih listova bio je Socijalistički savez radnog naroda (Najbar-Agičić 2020: 81). Nedostatak novinara i dalje je bio veliki problem. Stanje se počelo popravljati tijekom 1960-ih, a uz mnoštvo vanjskih suradnika novinari su većinom bili članovi Saveza komunista (Najbar-Agičić, 2020: 82).

Lokalni tisak bio je osobito važan čimbenik u procesu razvoja samoupravljanja. Financijska nesigurnost bila je jedan od glavnih problema lokalnih listova, a jedna od njihovih glavnih zadaća bila je povezivanja političkog i društvenog života odnosno informiranje zajednice o svim aktivnostima koje provode. Dobra obaviještenost radnika postala je prioritet i temelj cijelog sustava. Tijekom 1980-ih problemi vezani uz financijsku situaciju nisu riješeni, a ni njihova uloga, koju su trebali imati u društvu, nije postignuta (Najbar-Agičić 2020: 83-86).

Na ludbreškom području relativno je kasno došlo do pokretanja lokalnog lista. Razloge možda možemo sagledati kroz prizmu razvoja lokalnih listova na području SR Hrvatske. Financijski problemi pratili su listove kao i nedostatak kadrova pa su možda to neki od razloga kašnjenja ili prvenstveno veličina Ludbrega koji je manji grad. Narodno sveučilište imalo je veliku društvenu ulogu na području Ludbrega a preuzelo je na sebe organiziranje različitih kulturnih djelatnosti. Osnovano je 1956. godine, a od 1973. godine djelovalo je na tri različita područja: Centar za obrazovanje, Centar za kulturu i Centar za informiranje. Upravo preko djelovanja Centra za informiranje, uz radio stanicu, izlazio je *Ludbreški list* (Nofta Grdić 2000/2001: 185-188). Jedan od članaka u prvome broju *Ludbreškog lista* bio je razgovor sa sekretarom Komiteta OK SKH koji naglašava važnost SKJ i SKH u razvoju novih odnosa, poboljšanje suradnje između lokalnih i središnjih organizacija unutar SK te također naglašava da „još prošle godine na osnovu rasprave o potrebi poboljšanja

informiranja u općini dali smo inicijativu za osnivanje lokalnog lista i obavezali čl. SK u SSRNJ da predlože realizaciju a rezultat toga je je i ovaj *Ludbreški list*“.⁴ U ovim riječima, kao i na naslovnici, vidi se sprega između izlaženja lista i politike odnosno uloga vlasti u pokretanju i sadržaju samog lista.

Ludbreški list, glasilo SSRN-a općine Ludbreg, pokrenut je u prosincu 1979. Prvi broj izašao je 27. 12. 1979. godine.⁵ Nakon ovog prvog pokusnog broja, tiskanje lista je nastavljeno u sljedećih deset godina. Posljednji broj izašao je 28. lipnja 1989. godine. U njemu nije bilo najave o ukidanju izlaženja lista ili o financijskim problemima koji bi doveli do prekida izlaženja. List je izlazio kao mjesečnik u sklopu Centra za informiranje Narodnog

Slika 1 Uvodna riječ Redakcije povodom izlaska prvoga broja (izvor:

<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1979&broj=000001&E=1>). LL. 1/1979.

veučilišta Ludbreg (Vrtulek 2003: 193). Svi brojevi digitalizirani su i dostupni.⁶

Na početnoj stranici prvog broja istaknuto je da je Predsjedništvo Općinske konferencije SSRN općine Ludbreg uz punu podršku ostalih društveno-političkih organizacija dalo prijedlog za štampanje lista. Ovaj prvi broj pokusni je broj, a kasnije će se odlučiti o nastavku izlaženja.⁷

U samome listu pojavljuju se različite teme: od državnih do lokalnih političkih zbivanja, izvještaji iz poduzeća s ludbreškog područja, vijesti iz prosvjete, radovi učenika osnovnih škola, kulturna, društvena i sportska zbivanja. List je prvenstveno baziran na vijestima iz Ludbrega i okolice dok se pojedini članci samo kratko referiraju na određene teme vezane uz državnu politiku. Možemo reći da je ideološki obojen jer se prvenstveno naglašavaju uspjesi samoupravljanja, radnici i tvrtke su u fokusu zanimanja. U listu se pojavljuju i članci vezani uz

⁴ Franjo Novak. „Djelovanje komunista u novim uvjetima“. LL. 1/1979. 27. 12. 1979. 4.

⁵ *Ludbreški list*. 27. 12. 1979. broj 1. 1.

⁶ <http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?B=1&H=&E=&item=N00080&upit=>

⁷ Redakcija. LL. 1/ 1979. 27. 12. 1979. 1.

prikaz povijesti pojedinih poduzeća te njihov razvoj od malih radionica do važnih čimbenika ludbreškog gospodarstva.

Redovito se obilježavaju svi državni praznici i različiti važni datumi vezani uz NOB, a često se pojavljuju i članci vezani uz lik i djelo Josipa Broza Tita. Veličaju se postignuća NOB-a, prisjećaju sudionika, stavlja se naglasak na bratstvo i jedinstvo, kao pravi put, nasljeđe Josipa Broza Tita koje treba čuvati. U drugoj polovici 1980-ih članci vezani uz Tita i njegovo nasljeđe sve su rjeđi, nema više velikih Titovih slika i parola, a na prvim stranicama sve više se pojavljuju vijesti vezane uz lokalna zbivanja i uspjehe lokalne vlasti.

Redakcija, koju su prvotno činili Velimir Dobrenić, Franjo Novak, Augustin Petrač, Mira Vlahov i glavni urednik Franjo Vrtulek,⁸ naglašava da je cilj lista zabilježiti što više radnih i ostalih rezultata te mole čitatelje da upute pohvale i prijedloge Redakciji.

Gotovo svi lokalni listovi bili su odraz političkih zbivanja u državi odnosno odražavali su službeni stav partijske vlasti u određenom trenutku, a glavni urednik bio je izuzetno bitan jer je najčešće bio osoba od povjerenja partijskog vodstva (Najbar-Agičić 2022: 61). Izlaženje *Ludbreškog lista* odvijalo se pod okriljem Narodnog sveučilišta Ludbreg čiji su se istaknuti članovi našli i u uredništvu samog lista. Glavni urednik Franjo Vrtulek, prvi profesionalni novinar i urednik, zaposlen je 1969. godine na lokalnoj radio-stanici Radio Ludbreg koja je djelovala u sklopu Narodnog sveučilišta (Vrtulek 2003: 192). Veliki problem lokalnih listova u Hrvatskoj bile su financije i mogućnost, odnosno nemogućnost pokrivanja troškova izdavanja lista (Najbar-Agičić 2020:86). Ista situacija dogodila se i s *Ludbreškim listom* koji je 1989. godine, nakon 91 izdanog broja i 1232 stranice, ugašen.⁹

⁸ LL. 1/1979. 27. 12. 1979. 16.

⁹ <https://czkidn.hr/centar/o-nama/nasa-povijest/informiranje/> (pristupljeno 1. 5. 2023.)

4. Gospodarski subjekti na ludbreškom području 1979. – 1989. godine

Grad Ludbreg je manji grad u sjeverozapadnoj Hrvatskoj na važnom prometnom pravcu Varaždin – Koprivnica. Trgovina je oduvijek bila važna privredna grana na području Ludbrega pa ne čudi da se tu razvijaju i različite gospodarske djelatnosti.¹⁰ U razdoblju osamdesetih godina 20. stoljeća, naselje Ludbreg brojilo je nešto više od 3000 stanovnika dok je nekadašnja općina Ludbreg brojila više od 8000 stanovnika.¹¹

Ludbreg nema dugu industrijsku tradiciju jer se moderna industrija počela razvijati tek u doba socijalizma. Prije Drugog svjetskog rata postojao je samo jedan mlin i ciglana, a razvoj industrijske zone započeo je tek nakon kraja rata (*Ludbreg* 1984: 20).

Vežano uz temu moje analize navodim popis poduzeća koja su u promatranom razdoblju djelovala na području Ludbrega, a kasnije u radu prikazat ću kratku povijest nekih poduzeća na temelju podataka iz *Ludbreškog lista*.

Popis poduzeća:

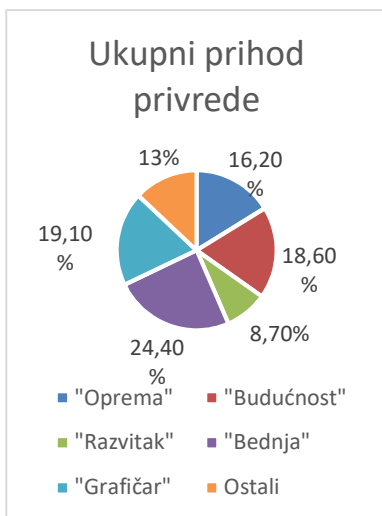
- tvornica obuće „Budućnost“
- ciglana
- OOUR „Prigorika“
- tiskara i kartonaža „Grafičar“
- tvornica industrijskih strojeva „Oprema“
- tvornica odjeće „Varteks“
- OOUR „Belupo“ Ludbreg
- poljoprivredni kombinat „Bednja“
- OOUR „Poljoprivreda“
- OOUR „Kooperacija“

¹⁰ <https://ludbreg.hr/o-ludbregu/> (pristupljeno 27. 5. 2023.)

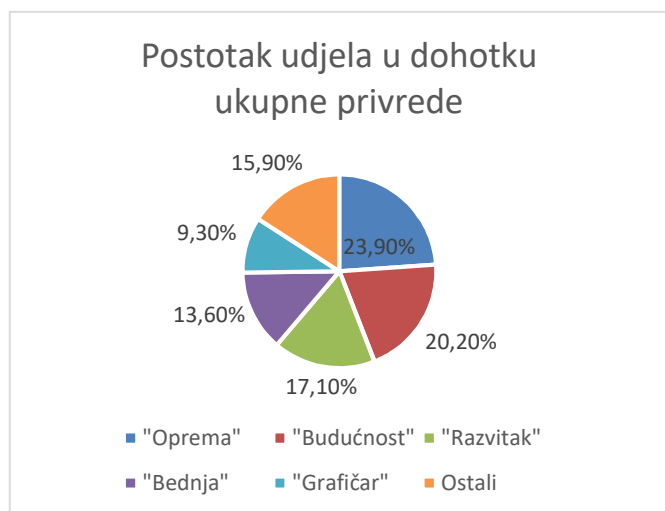
¹¹ <https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske.htm> (pristupljeno 27. 5. 2023.)

- RO za prijevoz i proizvodnju šljunka i pijeska „Transport“
- košaračko-pletački pogon „Razvitak“
- „Šumarija“ Ludbreg, OOUR Šumskog gospodarstva Varaždin

Ukupni prihod privrede uvelike je bio vezan uz nekoliko radnih organizacija. Na njih pet otpadalo je 87% ukupnog prihoda privrede i 84,1% dohotka ukupne privrede.¹² Uz ove podatke možemo steći malo širu sliku vezanu uz privredu ludbreškog kraja i početke djelovanja poduzeća koja su, u ono vrijeme, činila okosnicu na kojoj se temeljila privreda i koja su zapošljavala velik broj ljudi sa šireg ludbreškog područja.

Grafikon 2 Ukupni prihod privrede (Izvor: <http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1983&broj=000029&E=.7.>) LL. 29/1983.

Grafikon 1 Postotak udjela u dohotku ukupne privrede (Izvor: <http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1983&broj=000029&E=.7.>) LL. 29/1983.

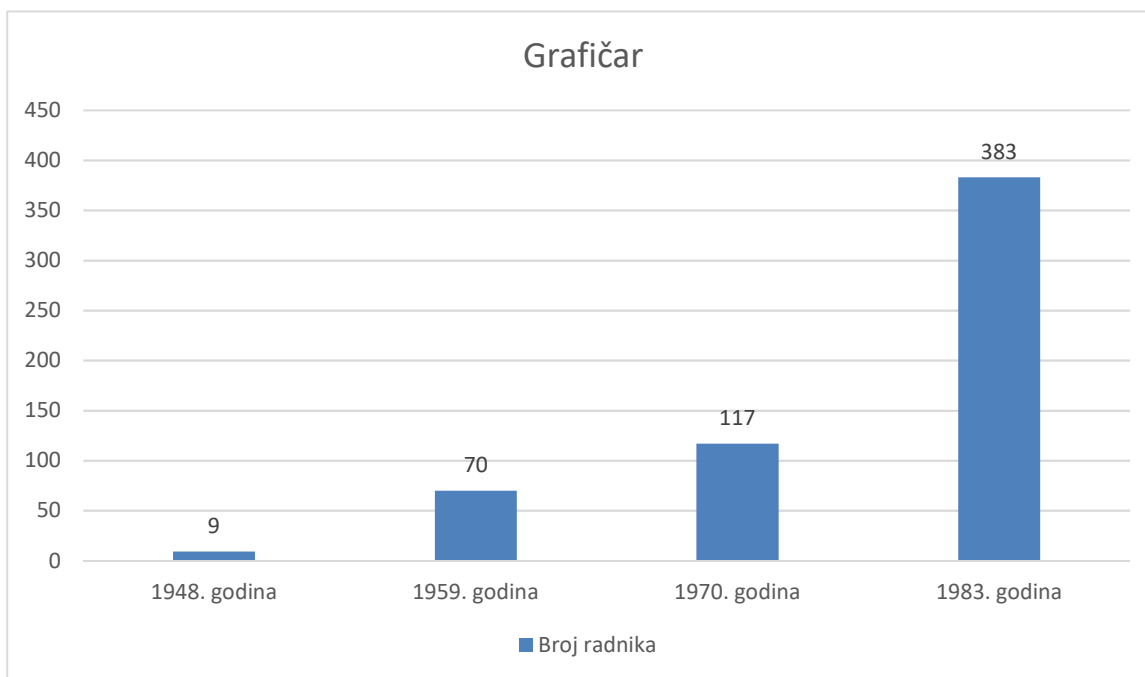
Iz priloženog popisa i grafikona, koji su napravljeni na temelju podataka iz LL, razvidno je da su na ludbreškom području zastupljene različite vrste gospodarskih subjekata odnosno da je ludbreški kraj dobar primjer razvoja malih, lokalnih sredina kao što je bilo zamišljeno novim planovima tijekom pedesetih godina. Poduzeća nastaju upravo u doba socijalizma kao što je i vidljivo iz kratkog pregleda njihove povijesti koji donosim u nastavku.

¹² „Privreda iznad očekivanja“. LL. 29. 9. 1983. 29/1983. 7.

4.1. Povijest poduzeća

4.1.1. RO „Grafičar“

Počeci „Grafičara“ sežu u 1948. godinu kad je s radom započelo mjesno privredno poduzeće „Naprijed“ s devet zaposlenih radnika i tri štamparska stroja na ručni pogon. Tada se poduzeće nalazilo u kući na mjestu gdje je sada magazin „Korzo“. Od 1953. do 1960. djeluje u sklopu gospodarskih zgrada obitelji Fotak, a 1954. preimenovan je u današnji „Grafičar“. Tijekom 1970. godine završena je izgradnja nove hale i došlo je do novog povećanja broja radnika, a tijekom travnja 1983. završena je izgradnja, opremanje i puštanje u pogon nove, moderne tvornice koja broji 383 zaposlena. Novi proizvodni prostori sastoje se od 4 proizvodne hale, prostorije za tehnološku pripremu, ambulanta, garderobe, kupaonice, automatska kotlovnica, druge prateće prostorije, a u proizvodne i poslovne prostorije ugrađeni su klima uređaji, razglas i sistem automatske dojave požara.¹³ Grafikon prikazuje porast broja radnika tijekom godina, a izrađen je na temelju podataka iz LL.

Grafikon 3 Broj radnika Grafičara u razdoblju od 1948. do 1983. godine (Izvor: <http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1983&broj=000025&E=.6.>) LL. 25/1983.

¹³ Josip Loparić. „Počeo rad u novoj tvornici“. LL. 25/1983. 28. 4. 1983. 6.

4.1.2. Tvornica obuće „Budućnost“

Tvornica obuće „Budućnost“ započela je s radom kao mala zanatska radionica osnovana od strane sedmorice postolara, a 1983. godine zapošljavala je 1415 radnika. Tijekom trideset godina izrasla je u uspješnu radnu organizaciju, a taj rast je još i veći od 1976. godine kad počinju poslovati kao OOUR Tovarne obutve „Peko“ Tržić.¹⁴

4.1.3. Tvornica industrijskih strojeva „Oprema“

Sastojala se od pet OOUR-a: Proizvodnja postrojenja i uređaja za glačanje, Proizvodnja uređaja za ugostiteljstvo, Proizvodnja uređaja i dijelova, Proizvodnja ZOO tehničke opreme i Plasman proizvoda.¹⁵

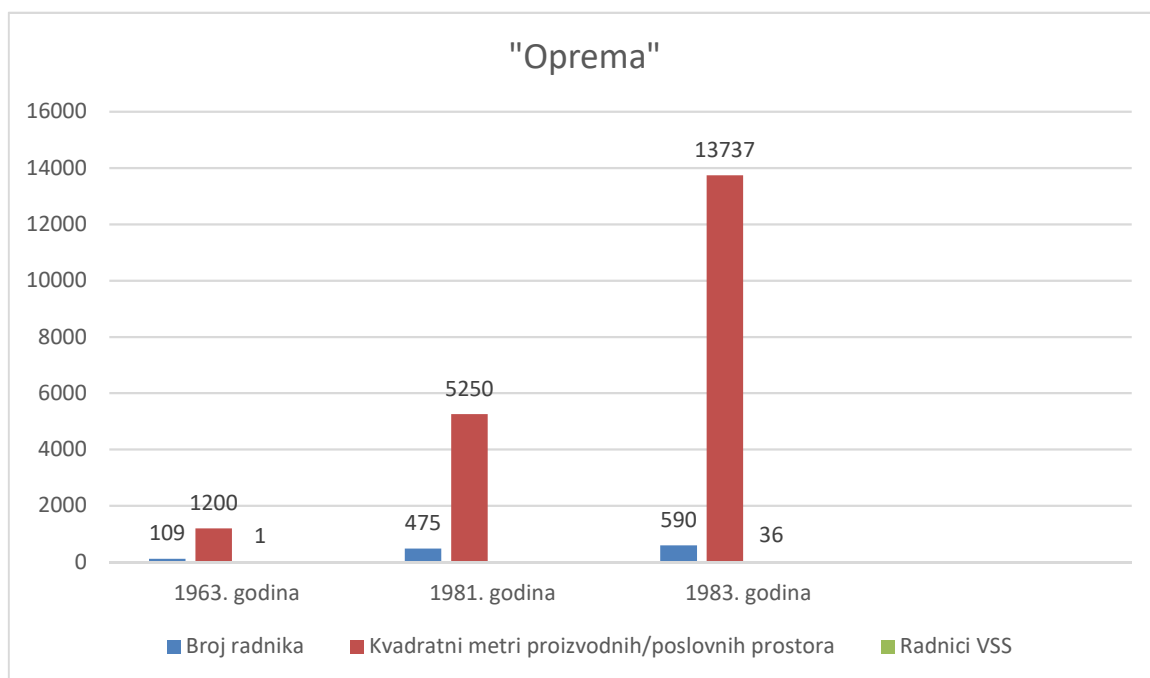
Počeci sežu u 11. srpnja 1963. godine kada, rješenjem Narodnog odbora općine Ludbreg, dotadašnje poduzeće za remont poljoprivrednih strojeva „Poljoservis“ mijenja ime i postaje Tvornica industrijskih strojeva „Oprema“.

Od osnutka tvornica „Oprema“ bilježila je stalan rast proizvodnje i broja radnika. Porast broja radnika prikazan je u priloženom grafikonu izrađenom na temelju podataka iz *Ludbreškog lista* iz članka pod naslovom „Dvadeset godina uspješnog razvoja“.¹⁶ Od početnih 109 do 590 radnika koliko tvornica broji 1983. godine. Na temelju dotadašnjih uspješnih rezultata, u razdoblju od 1981. do 1983. godine, planirani su novi projekti, širenje proizvodnje i još brži razvoj radne organizacije. Od početnog prihoda koji je iznosio oko 2 milijuna dinara, 1983. godine penje se preko milijarde dinara.

¹⁴ Franjo Vrtulek. „Od zanatske zadruge do suvremene tvornice“. LL. 29/1983. 29. 9. 1983. 6–7.

¹⁵ Velimir Dobrenić. „Susret s radnom organizacijom Oprema“. LL. 1/1979. 27. 12. 1979. 9.

¹⁶ „Dvadeset godina uspješnog razvoja“. LL. 32/1983. 28. 12. 1983. 5.

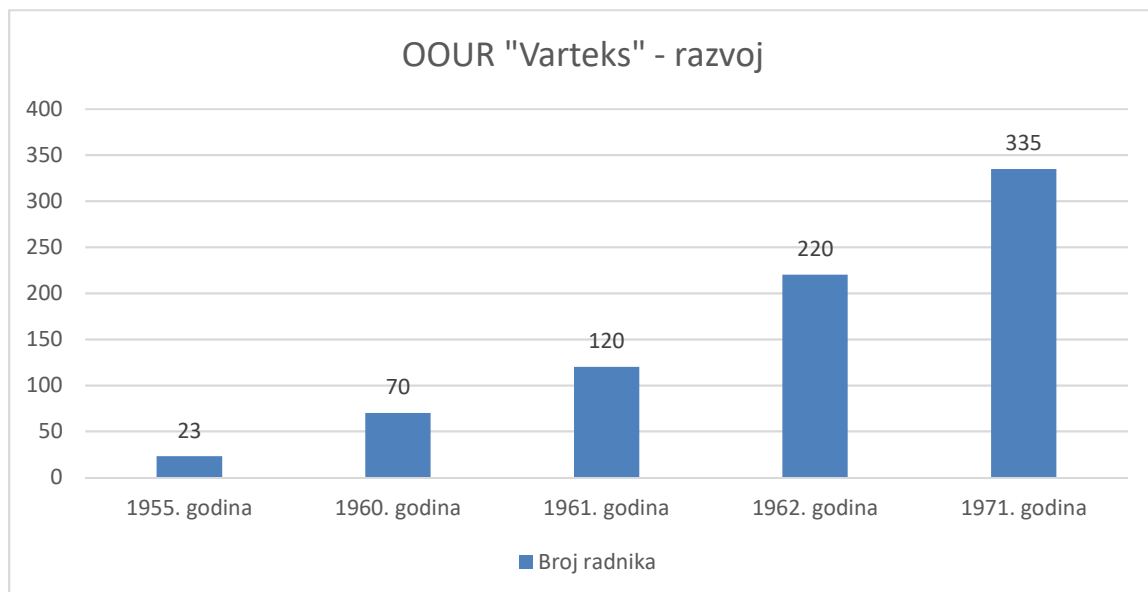
Grafikon 4 „Oprema“ – broj radnika, kvadratura proizvodnih/poslovnih prostora, radnici VSS, u razdoblju od 1963. do 1983. (Izvor: <http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1985&broj=000054&E=.6.>) LL. 54/1985.

4.1.4. Tvornica odjeće „Varteks“

Pogon je osnovan 1. listopada 1959. pod imenom Konfekcijsko poduzeće „Naprijed“ Ludbreg, a već mjesec dana nakon početka rad stupio je u kooperativne odnose s varaždinskim kombinatom „Varteks“. U povijesti poduzeća objavljenoj na stranicama *Ludbreškog lista* ističe se osnivanje samoupravnih tijela pa se 1960. bira prvi radnički savjet i upravni odbor. Već sljedeće 1961. godine pogon u Ludbregu integriran je u Kombinat „Varteks“ Varaždin i registriran pod imenom „Varteks – pogon konfekcije“ Ludbreg. Kasnije se transformirao u pogon specijaliziran za proizvodnju ženskih odjevnih predmeta.

Sredinom 1980-ih s ponosom se isticalo kako su nakon 26 godina rada na lokaciji u ludbreškom Starom gradu, u studenom 1985., započeli s radom u novom, modernom proizvodnom pogonu. Kratki osvrt na poslovanje „Varteksa“ od osnutka do danas pokazuje transformaciju u novo, moderno poduzeće koje ostvaruje značajne rezultate na tržištu.¹⁷

¹⁷ D. Skupnjak. „Novi pogon – nove mogućnosti“. LL. 54/1985. 27. 12. 1985. 6.

Grafikon 5 Broj radnika Varteksa od 1955. do 1971. godine (Izvor:

<http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1985&broj=000054&E=.6.> LL. 54/1985.

Porast broja radnika kroz godine, prikazan u grafikonu na temelju podataka iz *Ludbreškog lista*, pokazuje napredak proizvodnje te preobrazbu iz krojačke radionice s individualnom proizvodnjom prema poduzeću s masovnom proizvodnjom. Broj radnika u 1985-oj godini bio je 335, a s preseljenjem u nove prostore očekivali su se i bolji poslovni rezultati.

5. Gospodarstvo ludbreškog područja osamdesetih godina 20. stoljeća

5.1. Industrija na ludbreškom području u doba krize

U nastavku prikazat ću razvoj industrije na ludbreškom području u zadanom razdoblju i utjecaj krize na poslovanje poduzeća na temelju pisanja *Ludbreškog lista* (u nastavku LL) koji je pratio poslovanje poduzeća u lokalnoj sredini, a služio je i kao propagandno oruđe vlasti.

U prvome broju LL objavljen je izvještaj o uspješnosti poslovanja pojedinih poduzeća. Izvještaj iz tvornice obuće „Budućnost“ koja je djelovala kao OOUR u sastavu Tovarne obutve „Peko“ iz Tržiča pokazao je da je tvornica poslovala uspješno, da su zaposleni mnogi novi radnici a planirana su i dodatna zapošljavanja te da će se ići u izgradnju novih proizvodnih hala. Uspješnim je ocijenjen i rad OOUR-a na području Ludbrega, ciglane u sastavu „Prigorke“, tiskare „Gračar“, tvornice industrijske opreme „Oprema“, poljoprivrednog kombinata „Bednja“, RO za prijevoz i proizvodnju šljunka i pijeska „Transport“, te košaračko-pletačkog pogona „Razvitak“. Za „Opremu“ je posebno naglašeno da se sastoji od pet OOUR-a, a na temelju dosadašnjih uspješnih rezultata planiraju se novi projekti, širenje proizvodnje i još brži razvoj radne organizacije.¹⁸

Već taj prvi broj pokazao je na koji način će se pratiti gospodarski subjekti na ludbreškom području. Uz izvještaje o poslovanju, tu su razgovori s vodećim ljudima u politici i pojedinim radnim organizacijama te razgovori s radnicima koji su direktno uključeni u poslovanje. Primjetno je da se gospodarski život u ludbreškom kraju prikazuje kao rezultat udruženih snaga vlasti i „radnih ljudi“.

Tijekom 1980-te godine, izvještaji pokazuju da je gospodarstvo na području Ludbrega poslovalo s dobitkom. Ukupni prihodi su rasli, a naglašeno je da je privreda ludbreškog kraja u samom vrhu republičkog prosjeka po rastu ukupnog dohotka, bilježi se porast broja zaposlenih, rast industrijske proizvodnje, veće ulaganje u fondove te smanjenje gubitaka.¹⁹ Ostvarivali su se planovi u OOUR-u „Varteks“, sve više se proizvodilo za izvoz,

¹⁸ „Iz naših organizacija udruženog rada“. LL. 3/1980. 28. 11. 1980. 8–10.

¹⁹ F.V. „Dobro poslovanje privrede“. LL. 2/1980. 3. 10. 1980. 2.

planiralo se širenje proizvodnih kapaciteta „Budućnosti“, otvaralo se novo glinište u Ciglani, RO „Razvitak“ gradila je tvornicu tvrdih želatinskih kapsula koje su se dosad uvozile. Kapacitet proizvodnje u cijelosti je trebao podmirivati potrebe domaće farmaceutske industrije. Uz sve planove razvoja išla su i nova zapošljavanja.²⁰

Situacija se lagano mijenjala već tijekom 1980., ali još više 1981. godine. Uz izvještaje o uspješnom poslovanju pojavljivale su se i naznake koje su upućivale na krizu vezanu uz poslovanje odnosno veće probleme u nabavi repromaterijala i sirovina. Uz izvještaje iz poduzeća koji su najčešće bili u nekom vremenskom razmaku, tromjesečni, polugodišnji, godišnji, u svakom broju LL objavljivani su novinarski tekstovi koji su prikazivali uspjehe ili probleme u radu pojedinih poduzeća. Novinarski tekstovi pratili su život i rad radnika na ludbreškom području, unutar njihovih radnih organizacija te su izlazili u svakom broju.

Iz godišnjeg izvještaja „Opreme“ vidljivo je da su osobni dohodci zaposlenika rasli u 1980-oj godini u odnosu na prethodnu, ali zbog porasta troškova života u SR Hrvatskoj realni osobni dohodak pao je za 5,6%. Izdvojeni su određeni uzroci koji su imali utjecaj na rezultate poslovanja: stalan rast cijena reprodukcijuskog materijala, devalvacija dinara, visok rast cijena energije, restrikcije investicijske potrošnje... Planirana je daljnja suradnja s inozemnim partnerima, povećanje proizvodnih i skladišnih kapaciteta. Također je naglašeno da je napravljen nacrt plana razvoja za razdoblje od 1981. do 1985. godine.²¹

Izvještaji iz većine poduzeća, uz manje teškoće i pokoju naznaku krize, pokazivali su uspješno poslovanje.

I sljedeća, 1982. godina bila je većinom uspješna. Povećavao se izvoz, ali se naglašavala sve veća teškoća u nabavi sirovina npr. u „Varteksu“, „Budućnosti“, „Razvitku“. U RO „Razvitak“ počeli su razmišljati o zamjeni uvozne sirovine domaćom i prema tome su bili usmjereni budući koraci u poslovanju.²² „Oprema“ je uskoro trebala početi s novom proizvodnom linijom, proizvodnjom opreme za potrebe konditorske industrije. Kako se isticalo u LL, dotad se takva oprema uglavnom uvozila, a pokretanjem proizvodnje u „Opremi“ smanjila bi se potreba za uvozom. Ideja je u „Opremi“ bila prisutna još od

²⁰ „Iz radnih organizacija“. LL. 2/1980. 3. 10. 1980. 4.

²¹ „Poslovni rezultati 1980.“. LL. 6/1981. 23. 3. 1981. 9.

²² J. L. „Uspješno poslovanje RO „Razvitak“ u 1981. godini“. LL. 15/1982. 30. 3. 1982. 6.

šezdesetih godina, a uskoro se trebalo krenuti s proizvodnjom opreme za proizvodnju čokoladnih proizvoda.²³

Tvornica obuće „Budućnost“ i dalje je bilježila pozitivne trendove u proizvodnji te u izvozu. Isticalo se da se plan rada u prvom tromjesečju tekuće godine uspješno ostvarivao. Tražila su se nova tržišta za plasman robe, a osobito se isticao plan izvoza u SAD za koje se dnevno proizvodilo 1000 pari obuće te se očekivalo povećanje na 2000 pari. Troškovi proizvodnje polako su dosizali, a ponekad i premašili ukupni prihod stoga su se tražili novi načini smanjenja troškova proizvodnje.²⁴

Na temelju članka iz LL, „Oko 150 novih radnih mjesta“, dolazimo do podataka o kretanjima broja zaposlenih i nezaposlenih na području općine Ludbreg zaključno s 30. rujnom 1982. godine. Po podacima iz članka bilo je zaposleno oko 4800 radnika. Od toga oko 4350 u privrednim djelatnostima, a 450 radnika u neprivrednim djelatnostima. U novoj, 1983. godini, planirala su se nova zapošljavanja odnosno zasnivanje radnog odnosa s 126 radnika, a to sam prikazao i grafički na temelju navedenog članka iz LL.²⁵

„Bednja“: 2 prodavača, 5 konobara, 10 nekvalificiranih radnika

„Razvitak“: 14 radnika (srednja, visoka i viša stručna sprema), 11 nekvalificiranih radnika

„Varteks“: 8 konfektionara

„Budućnost“: 19 radnika (kvalificirani izrađivači gornjih i donjih dijelova obuće, mehaničari i obućarski inženjeri), 45 nekvalificiranih radnika

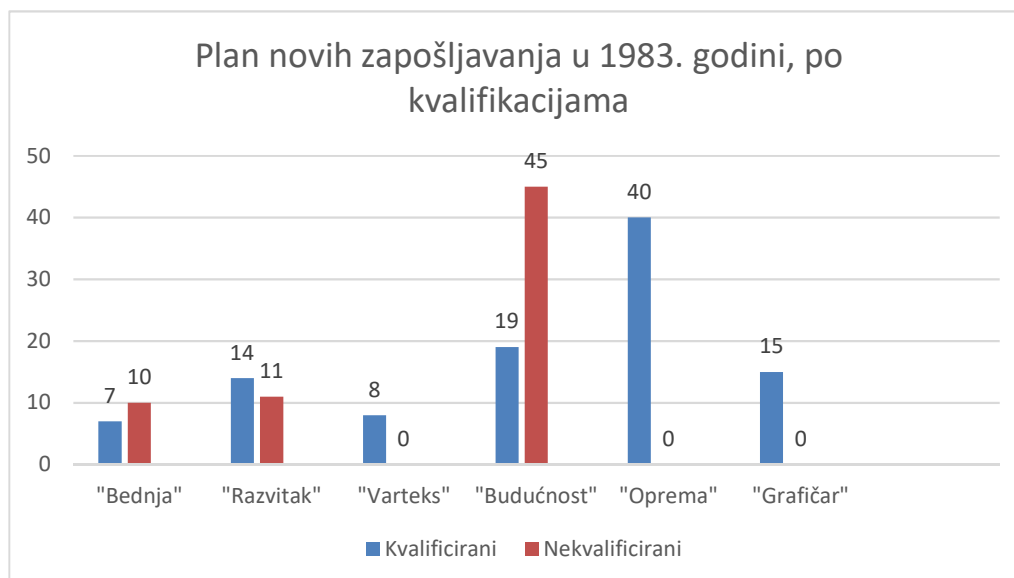
„Oprema“: 40 radnika (metalske struke)

„Grafičar“: 15 radnika (grafičke struke)

²³ „Uskoro nova oprema“. LL. 16/1982. 29. 4. 1982. 6.

²⁴ Josip Loparić. „Vrijednost proizvodnje jedanput veća“. LL. 17/1982. 31. 5. 1982. 6.

²⁵ Katica Petrač. „Oko 150 novih radnih mjesta“. LL. 22/1982. 23. 12. 1982. 6.

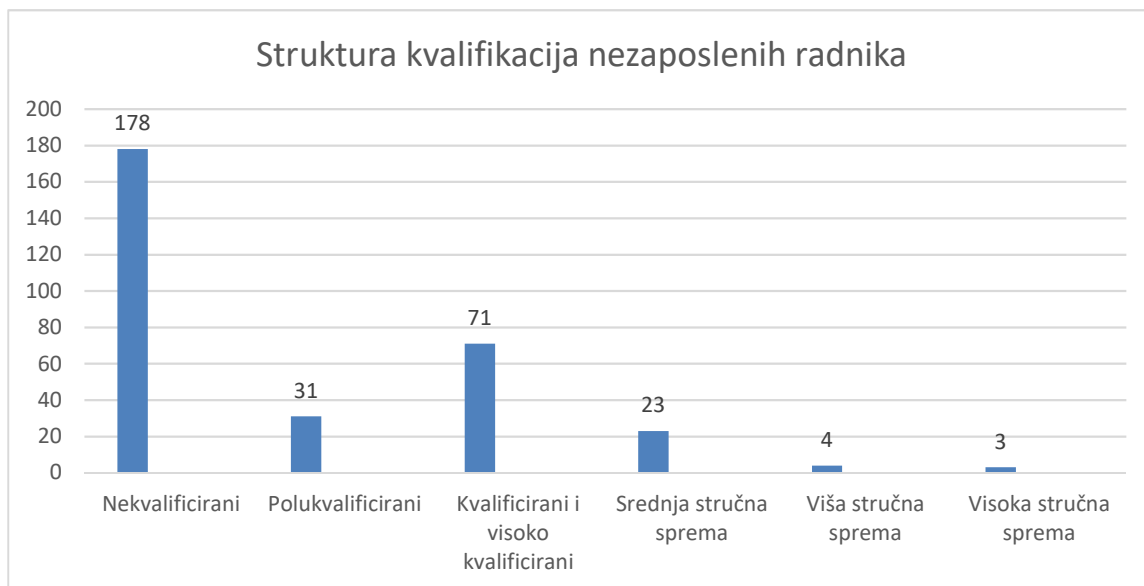
Grafikon 6 Potrebe RO za radnicima – po kvalifikaciji (Izvor:

<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1982&broj=000022> . 6). LL. 22/1982.

U istom tekstu LL-a²⁶ iznosi se da se iskazivala potreba za manjim brojem radnika u Narodnom sveučilištu, Ljekarni i školama, gdje će se zaposliti prvenstveno stručni kadrovi. Prirodnim odljevom bit će ispražnjena 23 mjesta, a sveukupno zaposlenje pronaći će novih 149 radnika. Planiralo se zaposliti oko 30 radnika na određeno vrijeme. Svi nezaposleni neće biti zbrinuti jer ih je prijavljeno oko 300, a planirale su se pokrenuti mjere prekvalifikacije, stručnog osposobljavanja i usmjeravanja učenika prema deficitarnim zanimanjima. Također - ističe se u LL - da postoji nesrazmjer između potreba „udruženog rada“ i strukture nezaposlenih.

U nastavku grafički ću prikazati strukturu nezaposlenih radnika prema njihovim kvalifikacijama i podacima iz LL navedenim u već spomenutom članku „Oko 150 novih radnih mjesta“. Razvidno je – ističe se u LL – da najveći broj nezaposlenih čine nekvalificirani radnici te se planira intenzivan rad na njihovom osposobljavanju i drugim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje položaja radnika.

²⁶ „Oko 150 novih radnih mjesta“. LL. 22/1982. 23. 12. 1982. 6.

Grafikon 7 Grafički prikaz strukture kvalifikacija nezaposlenih radnika, zaključno s 30. rujna 1982. (Izvor: <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1982&broj=000022>. 6.). LL. 22/1982.

Razdoblje 1983. i početak 1984. godine obilježeni su uspješnim poslovanjem, a to je prikazivano i u listu. Izvještaji iz svih ludbreških poduzeća pokazivali su uspješno poslovanje, izvoz i manje probleme koji nisu doveli do značajnih „potresa“ u proizvodnji.

NEMA GUBITAKA

Prema prvim zbirnim podacima s kojima se upoznao Izvršno vijeće Skupštine općine Ludbreg, privreda naše općine u prošloj je godini poslovala uspješno i bez gubitaka.

Kako je iskazano u zaključnim računima, privreda je ostvarila ukupan prihod blizu 10 milijardi novih dinara, dohodak dvije milijarde i 560 milijuna dinara, a dohodak po jednom zaposlenom radniku prelazio je 640.000 dinara.

Izraženo u postocima, ukupan prihod ostvaren u prošloj godini veći je za 55 posto u usporedbi s godinom dana ranije, a dohodak je veći za 48,9 posto. Sredstva za proširenje materijalne osnove rada povećana su za 58,4 posto, a u rezervne fondove unijeto je 67,8 posto više sredstava nego li 1982. godine. No i kod ovako uspješnog poslovanja ekonomičnost je u padu za 1,5 posto, a razlog tome su veliki troškovi poslovanja koji su porasli za 57,4 posto. Spomenimo još da je u privredi naše općine u prošloj godini našlo zaposlenje 150 novih radnika.

F. V.

Slika 2 Sažetak sa sjednice Izvršnog vijeća Skupštine općine Ludbreg, o poslovanju privrede tijekom 1983. godine. (izvor: <http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1984&broj=000035&E=1>). LL. 35/1984.

Slika 3 Mladi u akciji prikupljanja sekundarnih sirovina (izvor:

<http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1984&broj=000037&E=.6.> LL. 37/1984.

RO „Razvitak“, usprkos problemima s uvozom repromaterijala, isticala je jako dobre izvozne rezultate. Mladi iz „Razvitka“ prikupljali su sekundarne sirovine u krugu tvornice te ih prodavali.²⁷ Ostvarena je dobra suradnja Radnom jedinicom „Papir servis“ iz Koprivnice i RO „Sirovina“ iz Bjelovara. Najveći udio kod prikupljanja sekundarnih sirovina zauzimao je papir kojeg se godišnje prikupilo oko 11000 kg, a željeza i lima prikupilo se nešto više od 1000 kg godišnje. Prihodi ostvareni prodajom sekundarnih sirovina koristili su se za izlete, sportske aktivnosti i ostale aktivnosti tijekom godine.

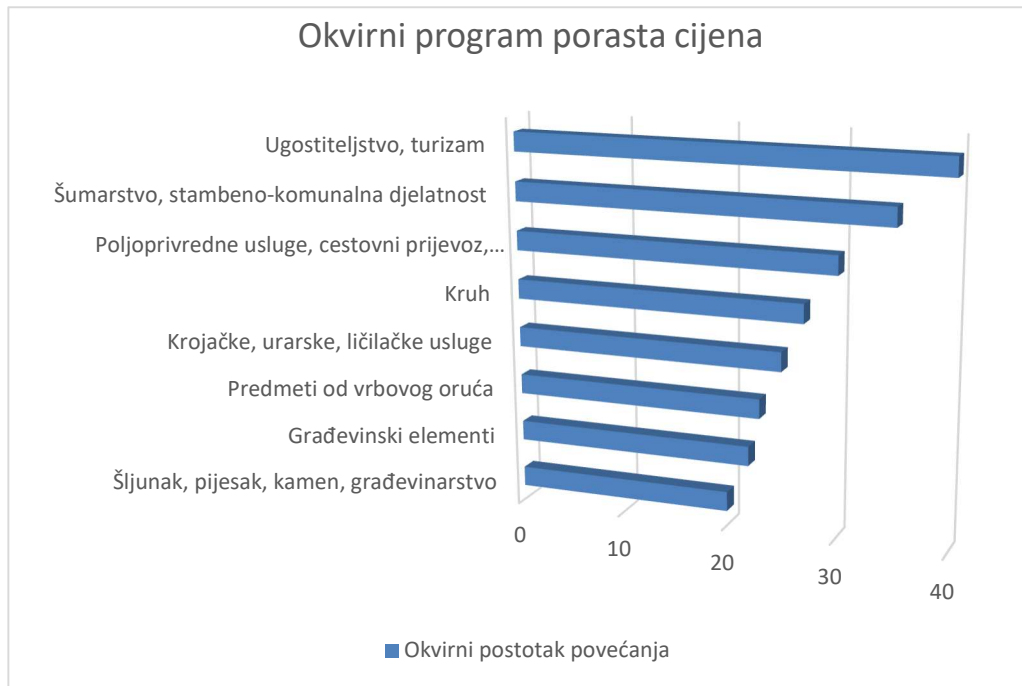
U drugom dijelu godine počelo se sve više govoriti o problemima, ali i dalje se naglašavalo uspješno poslovanje. Kao primjer navodim izvještaj iz „Budućnosti“. U otežanim uvjetima pod kojima su se isticale visoke cijene repromaterijala, niske cijene proizvoda u odnosu na cijene materijala, male premije za izvoz, devizna i dinarska nelikvidnost te povećanje kamatne stope, ludbreška tvornica obuće ipak je uspjela – što je naglašeno - ostvariti za 5% veću proizvodnju nego u istom razdoblju prethodne godine.²⁸

U nastavku grafički sam prikazao okvirni porast cijena određenih proizvoda i usluga koje su bile u nadležnosti općine prema utvrđenom programu koji je objavljen u LL. Vidimo okvirni porast cijene različitih vrsta usluga, ali je najveći porast do čak 40 %, predviđen za područje ugostiteljstva i turizma.²⁹

²⁷ Josip Loparić. „Milijuni s otpada“. LL. 37/1984. 25. 5. 1984. 6.

²⁸ Josip Loparić. „Veća proizvodnja i izvoz“. LL. 39/1984. 26. 7. 1984. 6.

²⁹ „Cijene rastu“. LL. 38/1984. 28. 6. 1984. 3.

Grafikon 8 Okvirni program porasta cijena (Izvor:

[https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1984&broj=000038&E=. 3](https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1984&broj=000038&E=.3)). LL. 38/1984.

Kod donošenja planskih dokumenata za 1985. godinu naglašeno je nekoliko ciljeva. Bolje iskorištavanje postojećih i novih proizvodnih kapaciteta, povećanje izvoza, veća zaposlenost mladih, brži razvoj male privrede, nagrađivanje prema rezultatima rada, a sve na osnovama daljnjeg jačanja samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa. Tijekom 1984. industrijska proizvodnja povećana je do 13%, a poljoprivredna do 4%. Inflacija je bila veća od planirane jer su cijene nastavljale pretjerano rasti. Tijekom godine zaposleno je 400 novih radnika.³⁰

Predstavници poduzeća na području Ludbrega izvještavali su o planovima za 1985. Očekivao se povećani izvoz, daljnji radovi u radnim organizacijama koje sam već spomenuo, ali su se očekivali i problemi u realizaciji planova zbog različitih razloga (preseljenje u nove objekte, nedostaci sirovina, rast troškova proizvodnje i troškova života).³¹

Tijekom godine, uz izvještaje o proširenju proizvodnih pogona ili preseljenju u nove prostore („Varteks“)³², poslovanje privrede ocijenjeno je pozitivno. U prvih devet mjeseci izvješteno je o porastu opsega industrijske proizvodnje, zaposlenosti i produktivnosti rada u industriji. Ukupan prihod bio je za 83,4% veći nego protekle godine.³³

³⁰ F. Vrtulek. „Kako u 1985. godini“. LL. 43/1984. 27. 12. 1984. 3.

³¹ F. Vrtulek. „Godina izvjesnih olakšanja i novih zadataka“. LL. 44/1985. 30. 1. 1985. 2-3.

³² D. Skupnjak. „Zaposlenje novih radnika“. LL. 53/1985. 28. 11. 1985. 1.

³³ F. V. „Osobni dohodci realno veći“. LL. 53/1985. 28. 11. 1985. 3.

Predstavnici važnih poduzeća na području Ludbrega: „Budućnosti“, „Bednje“, „Razvitka“, „Opreme“ i „Varteksa“ dali su prognoze i planove vezane uz planirane rezultate i aktivnosti u 1986. godini. Svi su se složili da treba ulagati u nove tehnologije, modernizirati postojeću tehnologiju i proizvodni proces, da treba ulagati u obrazovanje i usavršavanje radnika, smanjivati kamate, povećati izvozne kapacitete, biti konkurentni na svjetskim tržištima te pokušati ostvariti zacrtane ciljeve. „Oprema“, „Belupo“, „Lukaps“, „Varteks“, najavljujivali su povećani izvoz u prvom tromjesečju 1986. godine.³⁴ Tvornica tvrdih želatinskih kapsula „Lukaps“ ostvarila je veću proizvodnju od planirane za prvi dio godine. Sadašnjom proizvodnjom tvornica podmiruje 60% potreba jugoslavenskog tržišta.³⁵

Privreda općine Ludbreg, u prvih šest mjeseci 1986. godine, poslovala je uspješno. Rast ukupnog prihoda, dohodaka i ostalih ekonomskih pokazatelja bio je – kako se isticalo u LL – rezultat utjecaja kretanja cijena proizvođača roba i usluga. Porasla je industrijska proizvodnja na temelju zaliha materijala iz protekle godine. Najveći rast zabilježilo je područje ugostiteljstva. Usprkos privrednom rast u prvom dijelu godine porasli su i gubici, npr. kod „Opreme“, OOUR „Zootehnička oprema“, gubici su iznosili 83 milijuna dinara.³⁶ Analizirani su uzroci gubitaka te je istaknuto da je smanjen opseg proizvodnje, smanjen plasman na domaće tržište, smanjene su zalihe, velik je porast utrošenih sredstava, slaba organiziranost poslova, ali i smanjile su se investicije u stočarstvu osobito kod izgradnje objekata za stočarstvo. Donesen je Program mjera na temelju kojeg će se pokušati pronaći rješenje za sanaciju gubitaka.³⁷

Tvornica obuće „Budućnost“, u prvih šest mjeseci 1986. godine, postigla je bolje proizvodne i izvozne rezultate nego u istom razdoblju lani. Unatoč tome to se nije vidjelo na financijskom poslovanju. Istaknut je problem naglog rasta cijena materijala i troškova proizvodnje. Poduzimale su se akcije u kojima su se koristile rezerve, ali naglašeno je da problem treba rješavati na višoj razini odnosno poraditi na stimulativnijem odnosu prema izvozniciima.³⁸

Godina 1987. obilježena je gubitcima, ali je još uvijek situacija bila pod kontrolom. Kao primjer navodim „Belupo“ i „Prerađu“. OOUR „Belupo“ Ludbreg, po završnom računu, iskazao je gubitak u poslovanju za 1986. godinu. Proizvodnja lijekova je povećana, rasla je

³⁴ „Rezultati zavise od naše efikasnosti“. LL, 55/1986. 29. 1. 1986. 2-3.

³⁵ J. Loparić. „Proizvodnja veća od plana“. LL. 61/1986. 31. 7. 1986. 4.

³⁶ D. Skupnjak. „Gubici umanjuju ocjene“. LL. 62/1986. 30. 9. 1986. 2.

³⁷ J. Loparić. „Kako sanirati gubitak“. LL. 62/1986. 30. 9. 1986. 4.

³⁸ J. Loparić. „Veća proizvodnja i izvoz“. LL. 60/1986. 30. 6. 1986. 4.

produktivnost rada, maksimalno su korišteni proizvodni kapaciteti jer se radilo u tri smjene, ali poslovalo se s gubitkom. Jedan od najvažnijih razloga je velika razlika u cijeni lijekova i cijeni ulaznih sirovina. Cijena lijekova je rasla za oko 34% i bila je društveno kontrolirana, a cijene ulaznih sirovina rasle su bez ikakve kontrole. Gubitak u poslovanju – navodi se u LL – nije se odrazio na standard radnike jer je bio saniran udruživanjem sredstava rezervnih fondova.³⁹ Gubitci u poslovanju tijekom 1986. i 1987. postaju svakodnevica u poduzećima, a pokušavalo se pronaći različite načine rješavanja problema.

OOUR „Prerada“, koja se bavila preradom žitarica i proizvodnjom kruha, već duže vrijeme poslovala je s teškoćama. Cijene proizvoda nalazile su se pod društvenom kontrolom, a poslovanje poduzeća skoro da je doseglo granicu nerentabilnosti. U takvim uvjetima nije bilo moguće ulagati u modernizaciju postrojenja prvenstveno mlina i pekare, a bez ulaganja teško je biti konkurentan na tržištu. Poslovanje se nastavljalo uz maksimalan angažman svih radnika, korištenje vlastitih izvora energije te mjere štednje gdje god je to moguće. Ove godine nije bilo poteškoća u opskrbi ugljenom jer je SOUR „Bednja“ nabavila 8000 tona ugljena. Nakon podmirenih potrošača na našem području, dio je bio upućen za potrebe susjednih općina.⁴⁰

Sredinom mjeseca rujna održana je OK SKH Ludbreg na kojoj se raspravljalo o privrednim kretanjima na području države i općine Ludbreg. Istaknuto je da je ludbreška privreda poslovala uspješno, ali da postoje tendencije smanjivanja privrednog razvoja. Razlozi su ležali u visokoj inflaciji koja je obezvređivala pozitivne radne rezultate, lošem položaju nekih OOUR-a, novom obračunu, nedostatku repromaterijala iz uvoza i sl.⁴¹

Iz OOUR-a „Oprema“ javili su o osmosatnoj obustavi rada radnika druge smjene, 25. rujna 1987. Radnici su tražili da se pokrene diskusija o radnim dohodcima i ostalim problemima koji su se pojavili. Zahtjevi radnika bili su sljedeći: povećanje osobnog dohotka za 30% od 1. rujna, povećanje vrijednosti boda za 15% radnicima koji rade u neposrednoj proizvodnji za tržište, izvještaj o radu pomoćnika i savjetnika direktora RO, izvještaj o radu ostalih službi, aktiviranje i poboljšavanje informiranja na razini RO, izrada nove sistematizacije i analitičke procjene radnih mjesta. Stručni kolegij RO „Oprema“ razmotrio je i prihvatio zahtjeve radnika, ali o pitanju povećanja vrijednosti boda, istaknuto je, da će odluku donijeti svi radnici RO prema važećim samoupravnim aktima. Stanje je bilo

³⁹ S. Stjepić. „Gubitak i pored uspješne proizvodnje“. LL. 69/1987. 30. 4. 1987. 4.

⁴⁰ SOUR „Bednja“. LL. 66/1987. 30. 1. 1987. 4.

⁴¹ „O aktualnim privrednim kretanjima“. LL. 73/1987. 30. 9. 1987. 2.

stabilizirano, a radnici su donijeli odluku da će odraditi jednu slobodnu subotu da nadoknade propušteno.⁴² Štrajk je pokazao da je kriza dosegla određenu razinu, ali kao što se navodi u LL situacija je riješena mirno i u kratkom roku uz pokazivanje razumijevanja s obje strane.

OOOR „Varteks“ susretao se s problemima vezanim uz poslovanje. Izvoz je bio nešto manji nego prethodne 1986. godine, troškovi proizvodnje znatno su porasli, visoka inflacija također je utjecala na proizvodnju. Naglašeno je da se tekstilna industrija općenito nalazi u teškoj situaciji, a osobni dohodci, iako su rasli u odnosu na proteklu godinu, ipak su i dalje niski, a nema mogućnosti za njihovo povećanje.⁴³

Većina poduzeća nastavila je s planiranim aktivnostima i povećanjem izvoza, a sve više se počelo izvoziti i na tržište SAD-a. Većina planova je ostvarena, a zabilježen je i rast industrijske proizvodnje na ludbreškom području za 0,6% dok je na razini SR Hrvatske industrijska proizvodnja pala za 2% u odnosu na prošlogodišnje razdoblje.⁴⁴

Usvojeni su plansko – financijski dokumenti općine Ludbreg za 1989. godinu. Naglasak je bio na daljnjem povećanju opsega industrijske proizvodnje i rast za 2%, rast poljoprivredne proizvodnje za 3%, društvenog proizvoda 3%, izvoza za 10% i uvoza za 15%. Planirao se i rast zaposlenosti za 1%.⁴⁵

Po izvještajima za proteklu 1988. godinu i planovima za 1989., razvidno je da je bilo dosta gubitaka. Prvi podaci o poslovanju privrede u 1988.g. – kako se navodilo u LL – pokazivali su da je Tvornica obuće „Budućnost“ Ludbreg poslovala s gubitkom. Gubitak je bio pokriven tijekom izrade završnog računa. U razgovoru s direktorom, istaknuto je da su se susretali s mnogim problemima koji su se odrazili na krajnji gubitak. Cijena sirovina bila je jako visoka, a troškovi proizvodnje nisu bili usklađeni s cijenom proizvoda osobito prema već dogovorenim suradnjama s inozemnim kupcima. Visoke kamatne stope, visoka stopa inflacije, smanjenje svih vrsta zaliha, sve to su bili razlozi gubitaka u poslovanju. Za novu 1989. godinu, nadali su se pozitivnim rezultatima, nastavku pozitivnih trendova na privrednom planu i redovitom izvršavanju planiranih ciljeva.⁴⁶

Radnici OOOR-a „Varteks“, na Zboru radnika, usvojili su Program konsolidacije poslovanja za 1989. godinu. Program je bio upućen i Izvršnom vijeću Sabora Socijalističke

⁴² J. Loparić. „Obustavom rada do OD“. LL. 74/1987. 29. 10. 1987. 5.

⁴³ D. Skupnjak. „Poteškoće u poslovanju“. LL. 75/1987. 27. 11. 1987. 3.

⁴⁴ J. Loparić. „Uspješno i bez gubitaka“. LL. 86/1988. 25. 11. 1988. 3.

⁴⁵ J. Loparić. „Usvojeno plansko – financijski dokumenti“. LL. 88/1989. 28. 2. 1989. 1.

⁴⁶ J. Loparić. „Nema mjesta zabrinutosti“. LL. 89/1989. 31. 3. 1989. 4

Republike Hrvatske. Teški uvjeti privređivanja u tekstilnoj industriji uvjetovali su niske osobne dohotke radnika koji nisu mogli pratiti rast troškova života. Takvi uvjeti doveli su i do obustave rada u matičnim pogonima, ali u ludbreškom pogonu nije bilo obustave. Prema Programu konsolidacije radit će i ludbreški pogon „Varteksa“. Osnovni pravci Programa bili su detaljno programiranje i utvrđivanje proizvodnog programa s ciljem da uz mala ulaganja postignu pozitivne efekte i zadovoljavajući osobni dohodak radnika. „Varteks“ je bio oslobođen plaćanja carine za uvezenu opremu, a to donosi povrat carine od prošlogodišnjeg uvoza opreme. Planirano je smanjenje režijskog osoblja, održavanje optimalne razine zaliha gotove robe i repromaterijala, kadrovsko ekipiranje, stimulacija rada, samoupravna i poslovna reorganizacija te druge mjere. Planom proizvodnje za 1989. godinu osigurat će se puna zaposlenost proizvodnih kapaciteta, povećanje produktivnosti rada, ponuda prilagođena uvjetima potrošnje te, po mogućnosti, domaći izvori repromaterijala.⁴⁷

Gubici u poslovanju, niski osobni dohodci, nedostatak i visoke cijene sirovina, štrajkovi, sve su to pokazatelji gospodarske krize koje je zahvatila i područje Ludbrega. Poduzeća su se na različite načine nosila s postojećom krizom, ali radnici su u većini poduzeća, bili u istom, nepovoljnom položaju. Po pisanju LL, zaključujemo da je najteže bilo u tekstilnoj industriji, ali da je slijede i ostale privredne djelatnosti.

Uz industrijski razvoj, lokalna vlast bila je zainteresirana i za razvoj male privrede, odnosno zanatstva. Općina Ludbreg davala je određene povlastice za zanatlije odnosno otvaranje zanatskih radnji. Napomenuto je da postoji mogućnost povezivanja privatnog i društvenog sektora jer velikim radnim organizacijama često nedostaju određeni dijelovi koji su im potrebni za normalno funkcioniranje strojeva i posla, a to bi se moglo riješiti upravo suradnjom s manjim radionicama. Nedostajale su radionice za popravak kućanskih aparata, automehaničarske i autolakirerske radionice, praonice automobila, itd., a povlastice u obliku smanjenja poreza i porezne osnovice trebale su potaknuti zanatlije na otvaranje samostalnih radionica.⁴⁸

Po Izvješću Izvršnog odbora Skupštine općine Ludbreg vidljivo je da 1982. godine, na ludbreškom području posluje 119 zanatskih radionica, 13 građana bavilo se prijevoznikom djelatnošću, a 29 ugostiteljstvom. Zanatskom djelatnošću, kao sporednim zanimanjem, bavilo se 160 građana, a 19 građana imalo je registriranu kućnu radinost. Izvršno vijeće donijelo je zaključke i prijedloge po kojima se planiralo potaknuti razvoj male

⁴⁷ D. Skupnjak. „Program konsolidacije“. LL. 90/1989. 28. 4. 1989. 4.

⁴⁸ N. Krobot. „Olakšice za nove radionice“. LL. 4/1980. 27. 12. 1980. 6.

privrede, zanatstva i ponajviše deficitarnog zanatstva. Opet je naglašena mogućnost povezivanja zanatskih radnji s organizacijama udruženog rada.⁴⁹

Na kraju, možemo zaključiti da su poduzeća na području Ludbrega osjetila gospodarsku krizu i s njome su se nosili na način da su se vlastitim sredstvima pokušavali izvući iz krize ili barem ublažiti njezin utjecaj na proizvodnju i standard radnika. Lokalna vlast bila je značajan čimbenik koji je donosio odluke vezane uz rješavanje nastalih problema.

5.2. Razvoj poljoprivrede i stočarstva

Za ludbreški kraj je, uz razvoj industrije, definitivno važan razvoj poljoprivrede i stočarstva. Početkom osamdesetih sve se više ulagalo u razvoj stočarstva i poljoprivrede pa je u blizini Ludbrega, u sklopu SOUR-a „Bednja“, bilo izgrađeno suvremeno tovilište junadi koje je trebalo doprinijeti normalizaciji opskrbe mesom.⁵⁰ Na području Ludbrega, uz kombinat postoje i privatna poljoprivredna gospodarstva, a pojedini poljoprivrednici i njihova postignuća prikazivana su i u LL.⁵¹

Iz OOUR-a „Kooperacija“ iznosili su se planovi o planiranoj suradnji s individualnim poljoprivrednicima, planirane otkupne kvote povrća, sjemena, mlijeka, svinja, teladi, rezanog cvijeća i loznih cijepova. Istaknuto je u LL da su se dosad najveći problemi javljali kod osiguravanja reprodukcijskog materijala, a kod planova za sljedeće razdoblje posebno je naglašena potreba udruživanja poljoprivrednika.⁵² Na primjerima pojedinih poljoprivrednih gospodarstava pokazivana je upravo ta potreba udruživanja.⁵³

Početkom 1981. osnovna organizacija udruženog rada „Kooperacija“ predstavila je prve, uspješne rezultate udruženih poljoprivrednika, nakon prve godine postojanja. Također se očekivao povećani interes za udruživanje i pristupanje novih članova.⁵⁴

Od poljoprivrednih usjeva, na ludbreškom području prevladava je pšenica, zatim ječam i raž. Osigurane su dovoljne količine umjetnog gnojiva iako je na početku godine bilo

⁴⁹ „Mala privreda“. LL. 17/1982. 31. 5. 1982. 5.

⁵⁰ „Suvremena proizvodnja“. LL. 2/1980. 3. 10. 1980. 3.

⁵¹ F. Vrtulek. „Vrijedne ruke mladog poljoprivrednika“. LL. 7/1981. 29. 4. 1981. 5.

⁵² „Za trajnu suradnju“. LL. 4/1980. 27. 11. 1980. 4.

⁵³ J. Loparić. „Susret u seoskom dvorištu“. LL. 15/1982. 30. 3. 1982. 4.

⁵⁴ M. Krobot. „Prvi rezultati udruženih poljoprivrednika“. LL. 6/1981. 23. 3. 1981. 2.

postavljeno pitanje hoće li biti zadovoljena opskrba umjetna gnojivom.⁵⁵ Završavala je berba jabuka u voćnjaku, napredovala i razvijala se proizvodnja sjemena, najviše stočnih repa te su uzgojene planirane količine junadi.⁵⁶

Poljoprivrednici su se sve više okretali i sjemenskoj proizvodnji, ostvarivali planirane kvote, a za svoju proizvodnju imali su osigurano tržište. Na ludbreškom području proizvodilo se sjeme stočne repe, stočne mrkve, djeteline, sjeme povrtnih kultura kao što su cikla, mrkva, pastrnjak, blitva, matovilac, a osobito je bila važna proizvodnja biljke tagetes s koje su se ubirale svježe laticice, u organizaciji „Belupo“ su se sušile i išle na mljevenje te se koristile u farmaceutskoj industriji.⁵⁷

OOOR „Kooperacija“ ugovarala je biljnu proizvodnju s poljoprivrednicima s područja općine Ludbreg. Ugovarala se proizvodnja slatkih feferona, krastavaca, duhana, korijena pastrnjaka, ljekovitog bilja, sjemena cvijeće lupine i turskog karanfila te crnog sljeza.⁵⁸

Početak 1984. izvješteno je o posljednjim pripremama za proljetnu sjetvu, a planiralo se zasijati ili zasaditi površina od oko 8200 hektara. Glavni problemi bili su nedostatak i visoke cijene reprodukcijskog materijala. U sljedećem grafičkom prikazu, izrađenom na temelju članka u LL pod naslovom „Trebalo zasijati 8200 hektara“, prikazane su planirane kulture i površine koje se planiralo zasijati ili zasaditi.⁵⁹ Razvidno je da su se najveće površine trebale naći pod kukuruzom kao glavnom kulturom te pod krumpirom.

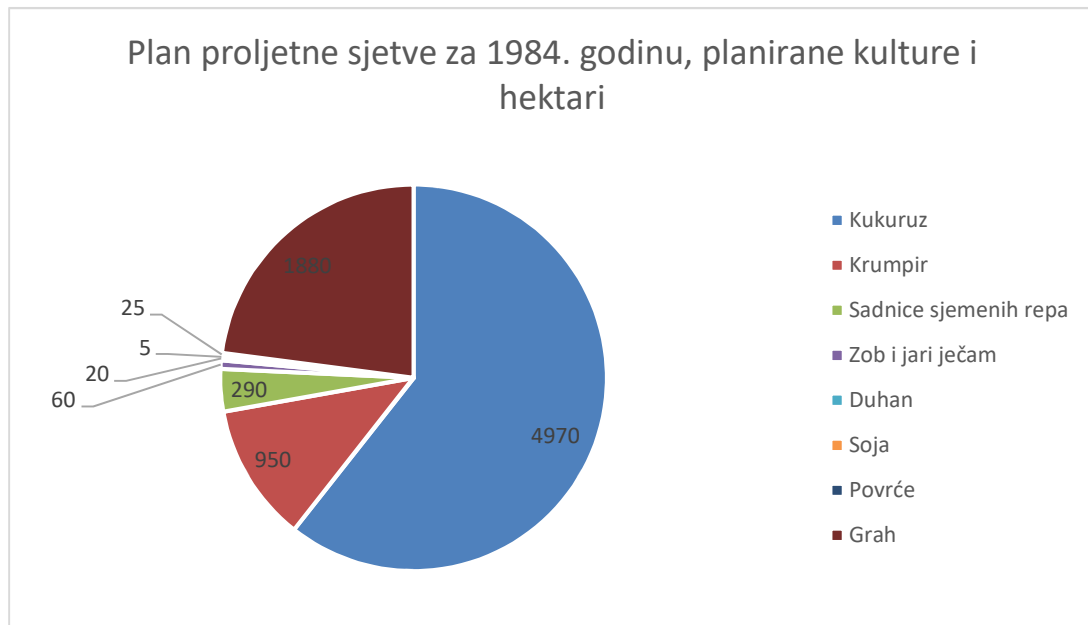
⁵⁵ D. Skupnjak. „Sjetva najvažnija“. Isto. 3.

⁵⁶ F. V. „Provođenje dogovora o dohotku“. LL. 11/1981. 19. 10. 1981. 6.

⁵⁷ Mr. Zvonko Jantol, dipl. ing. „Ludbreški sjemenari namiruju potrebe zemlje“. LL. 24/1981. 31. 3. 1983.6.

⁵⁸ „Ugovorena biljna proizvodnja“. LL. 56/1986. 28. 2. 1986. 6.

⁵⁹ F. Vrtulek. „Trebalo zasijati 8200 hektara“. LL. 35/1984. 28. 3. 1984. 3.

Grafikon 9 Plan proljetne sjetve za 1984. godinu. (Izvor:

<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1984&broj=000035&E=.3.>) LL. 35/1984.

Krajem godine pokazalo se da je plan sjetve bio dobro planiran jer je urod kukuruza bio rekordan. Dobar urod pogodovao je razvoju stočarstva jer je zbog visoke cijene kukuruza bio smanjen i stočni fond, a ovakav urod garantirao je sigurnu hranu za goveda i svinje.⁶⁰

Slika 4 Otkupna stanica kukuruznih klipova u Sv. Petru (izvor:

<http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1984&broj=000042&E=.1.>) LL. 42/1984.

⁶⁰ „Rekordni urod kukuruza“. LL. 42/1984. 27. 11. 1984. 1.

OOOUR „Poljoprivreda“, u sklopu „Bednje“, već deset godina vršio je uzgoj šarana na ribnjacima u Ludbregu. Proizvodnja je trebala biti plasirana na tržišta, nešto za vlastite potrebe OOOUR- a „Ugostiteljstvo“, a ostatak je trebalo plasirati potrošačima diljem zemlje. Unatoč uspješnom uzgoju nisu bila planirana širenja proizvodnje jer na tadašnjim lokacija to nije bilo moguće.⁶¹

Slika 5 Izlov šarana na ribnjaku (izvor: <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1985&broj=000053> . 4.). LL. 53/1985.

U drugoj polovici 80-ih godina pojavljivale su se naznake problema u području poljoprivrede i stočarstva, a to se poklapa i s pojavom pokazatelja krize na industrijskom planu. U pojedinim granama uzgoja naglašavala se potreba daljnjih edukacija. Osobito kod uzgoja ljekovitog bilja naglašavano je da je potrebno više edukacija iako je urod bio zadovoljavajući.⁶²

Sredinom 1987. godine OOOUR „Poljoprivreda“, na farmama junadi, realizirala je 30% godišnje planirane proizvodnje. Većina je prodana na vanjskom tržištu. Financijski pokazatelji nisu bili dobri – navodi se u LL – zbog novih mjera ekonomske politike po kojima su izdvajanja rasla za više od 130%.

Nevrijeme koje je tijekom godine nekoliko puta zahvatilo ludbreško područje nanijelo je velike štete te je uništeno oko 80% ovogodišnjeg uroda. Većina ubranih jabuka mogla se klasificirati samo kao industrijska jabuka te je otpremljena u Stubicu na preradu. Samo 15 tona jabuka zadovoljavajuće kvalitete prodano je stanovnicima ludbreške regije.⁶³ Izvršno vijeće SO Ludbreg zatražilo je pomoć šire društvene zajednice za ublažavanje šteta koje je prouzročilo nevrijeme na poljoprivrednim usjevima, voćnjacima i vinogradima. Porezni obveznici kojima je nanijeta šteta bili su oslobođeni obveze plaćanja poreza i doprinosa na katastarski prihod i III. i IV. tromjesečju, a „Bednji“ je odobrena pozajmica za

⁶¹ J. Loparić. „Uspješan uzgoj šarana“. LL. 53/1985. 28. 11. 1985. 4.

⁶² Đurđa Hudak. „Proizvodnja ljekovitog bilja“. LL. 65/1986. 27. 11. 1986. 8.

⁶³ Đ. Obadić. „Završena berba jabuka“. LL. 73/1987. 30. 9. 1987. 5.

zasnivanje proizvodnje pšenice s poljoprivrednicima s područja ludbreške regije. Također je odobrena pozajmica za nabavku protugradnih raketa.⁶⁴

Na poljoprivrednom kao i na industrijskom planu vidljiva je velika povezanost između privrede i vlasti te lokalne zajednice. Vodilo se računa o osiguravanju repromaterijala i goriva za poljoprivrednike da bi svi radovi mogli biti provedeni na vrijeme.⁶⁵ Na ludbreškom području puno se ulagalo u poljoprivredu, ali su i rezultati bili zadovoljavajući. Poljoprivredna proizvodnja bila je šarolika i stječe se dojam da se stalno pokušavalo uvesti novitete u proizvodnji s ciljem proširenja proizvodnje i veće dobiti za proizvođače.

5.3. Mjere štednje, pitanje opskrbe i energetska kriza

Već u prvom broju *Ludbreškog lista* istaknuta je potreba za racionalizacijom potrošnje osobito energenata. Dragutin Novak, predsjednik Skupštine općine Ludbreg, naglašava: „U radnim organizacijama treba posebno voditi računa o radnoj disciplini, o štednji energije koja će biti sve skuplja i štednji sirovina, posebno onih iz uvoza, do kojih će se sve teže i sve skuplje dolaziti, kao i o smanjivanju svih drugih troškova poslovanja, koji nesrazmjerno opterećuju cijene proizvoda.“⁶⁶

Na području općine Ludbreg, u drugoj polovici 1980. godine, osnovana je Komisija za energetiku jer je Sabor SR Hrvatske donio zaključke o provedbi mjera štednje energije. Komisija je analizirala stanje na području Ludbrega te je došla do zaključka da postoje izraziti problemi u opskrbi energijom jer nema dovoljnih količina ugljena, ogrjevnog drva i plina. Snabdijevanje plinom čak je postalo kritično, a većina korisnika nije imala mogućnost alternative. Zaključeno je da je nužno mijenjati čak i radno vrijeme u radnim organizacijama, raditi u više smjena, vikendom, a planirati po dva slobodna dana. Tijekom siječnja i veljače trebalo je planirati remont jer upravo tada se trošilo najviše energije. Kućanstva trebaju biti informirana o potrebi štednje energije te su se davale upute da se radni i stambeni prostori ne zagrijavaju na više od 18 stupnjeva i da se koriste alternativni izvori energije.⁶⁷

⁶⁴ J. Loparić. „Ublažiti posljedice nevremena“. Isto. 8.

⁶⁵ F. V. „Sve za proljetnu sjetvu“. LL. 24/1983. 31. 3. 1983. 6.

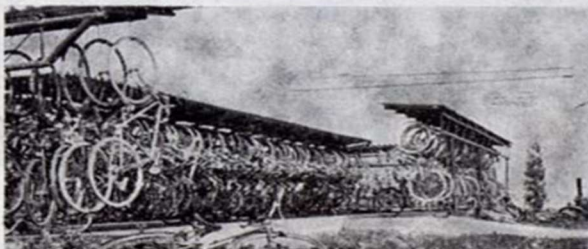
⁶⁶ „Očekujemo nove rezultate“. LL. 1/1979. 27. 12. 1979. 3.

⁶⁷ Nikola Krobot. „Problemi u snabdijevanju energetikom“. LL. 3/1980. 27. 11. 1980. 6.

ŠTEDNJA

Kako to neki kažu, promjenom cijena energije promijenit ćemo i svoje navike u potrošnji energije.

Očito je, energije nema dovoljno. Probleme u opskrbi plinom i drugom energijom iznosimo u posebnom članku. Ovu fotografiju iskoristili smo za kratki komentar o trošenju naftnih derivata, kojima se služimo za pokretanje motornih vozila.

Ograničenja par, nepar, te više cijene benzina prisilile su nas da se ponovno vratimo dobrom starom biciklu. Slika što smo je snimili u ludbreškoj tvornici obuće »Budućnost« potvrđuje masovnu upotrebu bicikla kao prijevoznog sredstva za dolazak na posao i povratak s posla. Pored toga što štedimo gorivo, biciklom se ponovno vraćamo u one pomalo zaboravljene dane, kada je naša fizička kondicija zavisila od ovog prijevoznog sredstva i zdravstveno smo se osjećali bolje.

Slika 6 Kao dobar primjer uštede goriva, u listu se našla fotografija iz RO „Budućnost“. (Izvor:

<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1980&broj=000003&E=.7.> LL. 3/1980.

Lokalna vlast upozoravala je na racionalnu potrošnju energije. Opskrba električnom energijom bila je na zadovoljavajućem nivou, ali u slučaju potrebe moglo je doći i do redukcija odnosno ograničenja isporuke električne energije. Opskrba ugljenom bila je otežana zbog visokih troškova, a radne organizacije nisu bile u mogućnosti osigurati tražena sredstva. Poremećaj se javio i kod opskrbe tekućim gorivima na bazi nafte zbog manjih količina raspoložive nafte iz uvoza. Nije zadovoljavala ni opskrba zemnim plinom, a najavljene i raspoložive količine za 1981. nisu bile dovoljne ni za industrijsku opskrbu, a ni za opskrbu građana. Opskrba drvom za ogrjev bila je uredna, ali i tu se javio problem cijena koje nisu bile ekonomične.⁶⁸

Komisija za energetiku pozivala je na racionalno korištenje energenata zbog teškoća u snabdijevanju zemnim plinom i ugljenom. Dosad nisu bile isporučene planirane količine te je trebalo osigurati rezervu i štedjeti gdje god se može.⁶⁹ Navedeni članak našao se na naslovnoj stranici *Ludbreškog lista* i sama ta činjenica ukazuje na ozbiljnost situacije vezane uz snabdijevanje energentima.

⁶⁸ „Trošiti racionalno“. LL. 5/1981. 16. 2. 1981. 8.

⁶⁹ „Treba osigurati rezervu“. LL. 12/1981. 27. 11. 1981. 1.

Tijekom 1980-te i 1981. nije bilo većih problema po pitanju opskrbe. Krajem 1980-te SOUR „Bednja“ održala je zborove radnika. Financijski rezultati ocijenjeni su povoljno, a jedini gubici bili su u jedinici „Ugostiteljstvo“. Zaključeno je da je u trgovini na malo bilo dovoljno proizvoda uz povremenu nestašicu određenih proizvoda. Nestašica je pripisana tome da su se pojedini potrošači opskrbljivali više od stvarne potrebe ili su dio roba kupovali potrošači iz manje opskrbljenih područja.⁷⁰

Zbog potrebe praćenja cijena – navodi se u LL – donijeta je Naredba o dostavljanju obavijesti, odnosno o praćenju cijena. Određene su usluge i područja na koja se odnosi Naredba: poljoprivredne i ugostiteljske usluge, obrtničke i osobne usluge, usluge gradskog prometa, usluge u stambenim i komunalnim djelatnostima te u kulturi i umjetnosti. Cijene su se smjele povećati do 25 %, a Naredba se uvodila zbog kontrole odnosno da ne bi došlo do neopravdanog povećanja cijena. Obavijest, u slučaju povećanja cijena, trebala je biti dostavljena najkasnije 3 dana prije početka prodaje po novoj cijeni.⁷¹

Slika 7 Naslovna stranica Ludbreškog lista, broj 12, 27. studenoga, 1981.

(<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1981&broj=000012>, 1.). LL. 12/1981.

U RO „Trgovina i ugostiteljstvo“, koja je djelovala u sklopu SOUR-a „Bednja“, izvršena je analiza snabdijevanja građana robom široke potrošnje. Po navođenju LL bilo je istaknuto pitanje opskrbe nekim artiklima kao npr. deterdžent, šećer, ulje, kava, margarin, ali i opskrba ugljenom. Vezano uz deterdžent, istaknuto je da je u posljednje vrijeme u kratkom roku, prodana velika količina deterdženta jer su potrošači krenuli u stvaranje višemjesečnih zaliha, a to je utjecalo na situaciju na tržištu odnosno dovelo do nestabilnosti u opskrbi. Kod šećera ograničena je prodaja na veliko, ali se ističe nada da neće doći do velikih problema u opskrbi tim artiklom. Povećana je prodaja ulja i soli, a najveće poteškoće

⁷⁰ „Srednjoročni plan pred usvajanjem“. LL. 3/1980. 28. 11. 1980. 9.
⁷¹ D. Skupnjak. „Cijene pod kontrolom“. LL. 6/1981. 23. 3. 1981. 7.

javlja se kod opskrbe kavom i margarinom jer je njihova prerada uvjetovana komponentama koje dolaze iz uvoza. Najproblematičnija je bila opskrba stanovništva ogrjevom jer nije bilo moguće osigurati potrebne količine ugljena. Konačni zaključak je da je, uz manje probleme, opskrba potrošača realizirana u zadovoljavajućim okvirima.⁷²

Godine 1982. opskrba energijom i grijanje ostala je jedno od ključnih pitanja. Osiguranje dovoljnih količina ogrjeva, a napose ugljena bio je jedan od najvećih problema vezan uz opskrbu potrošača energentima. Ugovorene količine bile su 50% manje od potrebnih, a do naručioca stizalo je svega 10%. Minimum potreba za ogrjevnim drvom bio je uglavnom postignut, a tekućim plinom podmirivalo se 30% stvarnih potreba. Opskrba zemnim plinom, naftom i naftnim derivatima - istaknuto je u LL - ovisila je o snabdjevenosti na razini republike.⁷³

U skladu s Uredbom o ograničenju potrošnje motornog goriva Saveznog izvršnog vijeća pokrenuta je podjela bonova za vlasnike motornih vozila. Veći broj vlasnika automobila već je podigao svoje bonove, a obavijest je vezana uz vlasnike traktora. Svaki vlasnik traktora mogao je podići dizelsko gorivo u količini od 50 litara. Gorivo se moglo podići samo uz predočenje kartona, a vlasnici radnih strojeva morali su najprije upisati svoje strojeve u registar, a nakon toga mogli su podići bonove za nabavu goriva.

Na sjednici Skupštine općine Ludbreg snabdijevanje potrošača ocijenjeno je kao zadovoljavajuće uz povremenu nestašicu određenih artikala. Kava, šećer, ulje, deterdžent, neki su od tih artikala, ali je ujedno naglašeno da ih je u ovoj godini prodano u većim količinama nego prije, a opet se povremeno događa nestašica. Redovito snabdijevanje naftom i naftnim derivatima, po sustavu bonova, očekivalo se do kraja godine. Teškoće su se javljale u snabdijevanju plinom, namirene su potrebe za ogrjevnim drvom, ugljena nema ili ga ima u jako malim količinama, a počela je opskrba lož uljem za potrebe centralnog grijanja.⁷⁴

Na primjeru „Budućnosti“ pokazana je dobra praksa u štednji, prvenstveno energenata. Radne prostorije zagrijavale su se do 18 stupnjeva, izolirali su se otvori na proizvodnim pogonima s ciljem sprečavanja gubitka topline, smanjen je noćni pojedinačni rad, smanjeno je osvjetljenje u hodnicima, a redovito su se isključivali strojevi i rasvjeta za

⁷² „Snabdijevanje“. LL. 12/1981. 27. 11. 1981. 4.

⁷³ F. V. „S energijom najpažljivije“. LL. 19/1982. 30. 9. 1982. 6.

⁷⁴ „Snabdijevanje i promet“. LL. 21/1982. 26. 11. 1982. 2.

vrijeme dnevnog odmora. Mjere štednje rezultirale su manjom potrošnjom električne energije, plina i vode.⁷⁵

Tijekom 1983. godine u OOUR-u „Varteks“ također su se osjećale posljedice problema u opskrbi energijama. Za strana tržišta SR Njemačke, Francuske i Švedske, bile su isporučene sve planirane količine odjevnih predmeta. Istaknuto je da je redovna isporuka plod velikog truda i zalaganja radnika jer je zbog redukcija plina došlo do zastoja u proizvodnji i kašnjenja u proizvodnom procesu. Izgubljeni dani bili su nadoknađeni radom subotom i radom u tri smjene. Dodatni trošak za „Varteks“ bilo je puštanje u pogon alternativnog ložišta na lož ulje koje je puno skuplje od zemnog plina. Poduzeće nije imalo drugu alternativu jer bez energenata nije moglo koristiti tehnološku paru koja je bila neophodna za neometani tijek proizvodnog procesa. Najavljivali su da su zaostatci nadoknađeni te da neće biti značajnijih odstupanja od ukupnog planiranog prihoda.⁷⁶

U „Ciglani“ Ludbreg proizvedeno je 100 000 komada opeke manje od plana za prvih pet mjeseci. Do smanjenja proizvodnje došlo je zbog teškoća s opskrbom zemnim plinom tijekom zimskih mjeseci. Očekivanja su bila da će se tijekom sljedećeg mjeseca nadoknaditi gubitci.⁷⁷

Nakon ljeta pojavljuje se najava poteškoća vezanih uz ogrjev i grijanje u zimskim mjesecima. Znakovit je već i sam naslov članka, „Kako ćemo se grijati?“. Zemnog plina bit će manje, nedostaje ugljena i ogrjevnog drveta, a cijene ogrjeva povećane su više nego dvostruko.⁷⁸

Predsjedništvo Općinskog vijeća Saveza sindikata općine Ludbreg razmatralo je prijedlog Društvenog dogovora o jedinstvenom početku radnog vremena na području Zajednice općine Varaždin. Predlagalo se da početak radnog vremena za sve radne organizacije bude u 7 sati, a rad u dvije smjene odvijao bi se od 7 do 23 sata. Prijedlog je donijet na osnovi energetske situacije u cijeloj zemlji. O prijedlogu će se još raspravljati.⁷⁹

Početak 1984. godine nedostajali su pojedini proizvodi, ali opskrba robom široke potrošnje bila je bolja nego prošle godine. Nedostajali su suhomesnati proizvodi i meso, upitna je bila opskrba uljem i šećerom te pitanje isporuke hladnjača i televizora u boji.

⁷⁵ „Štednja“. Isto. 6.

⁷⁶ D. Skupnjak. „Odjeća za Francuskinje i Švedanke“. LL. 23/1983. 25. 2. 1983. 5.

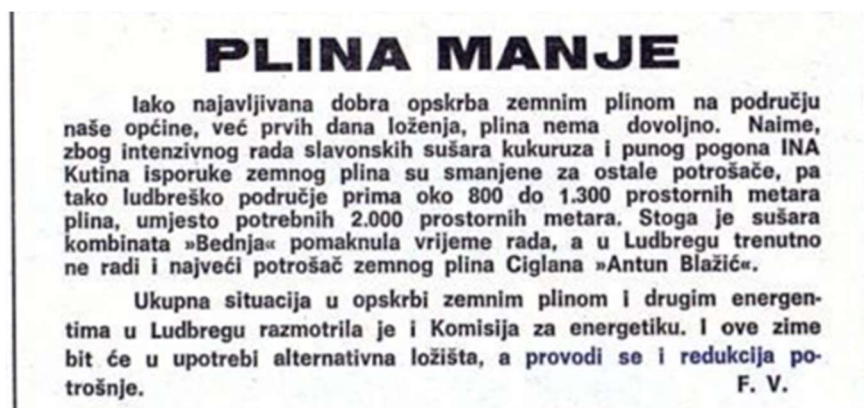
⁷⁷ „Sto tisuća opeke manje“. LL. 27/1983. 30. 6. 1983. 5.

⁷⁸ J. Loparić. „Kako ćemo se grijati?“. LL. 29/1983. 29. 9. 1983. 4.

⁷⁹ D. Skupnjak. „Početak rada u 7 sati?“. LL. 30/1983. 28. 10. 1983. 1.

Nedostajao je zemni plin. a kod potrošnje električne energije na snazi je bilo ograničenje potrošnje. Situacija u ljekarnama se popravila zbog više tzv. paralelnih lijekova. U privredi nedostajao je repromaterijal, sirovine i umjetna gnojiva. Problemi su se najviše javljali kod uvoza pojedinih sirovina zbog manjka deviza za uvoz i zbog smanjenje domaće proizvodnje. Teškoće su se rješavale, ali se očekuju i u budućem razdoblju.⁸⁰

Problemi s energentima nisu nestali. Krajem 1987. objavljena je vijest da se zbog nižih temperatura povećala potrošnja plina, a to je dovodilo do nedostatka plina u prostorima Ciglane i prestanka proizvodnog procesa. Donesena je odluka o iskapčanjima pojedinih potrošača na određeno vrijeme s ciljem da se Ciglani omogućila normalna proizvodnja. RO „Termoplin“ iz Varaždina određivao je koji potrošači su se iskopčavali i na koje vremensko razdoblje. Na ovaj način planirao se riješiti nastali problem, a da se ne bi remetila opskrba domaćinstava i radnih kolektiva.⁸¹

Slika 8 Vijest o smanjenoj isporuci plina (izvor:

<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1984&broj=000042>.

4.). LL. 42/1984.

Situacija s energentima u privredi i dalje je ostala veliki problem, po pisanju u listu.

U domaćinstvima, oni koji su i dalje imali mogućnost grijanja na kruta goriva, opskrbljivali su se ogrjevnim drvom.

⁸⁰ F. V. „Nedostaju robe i sirovine“. LL. 35/1984. 28. 3. 1984. 8.

⁸¹ D. Skupnjak. „Problemi sa zemnim plinom“. LL. 75/1987. 27. 11. 1987. 2.

Slika 9 Priprema ogrjevnih drva za nadolazeću zimu (izvor: <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1984&broj=000042>. 8.). LL. 42/1984.

Početkom 1985. godine naglašeno je da cijene proizvoda svakodnevno rastu, a standard građana se smanjuje. Istaknuto je u LL da je prema nekim pokazateljima u ludbreškoj općini zaustavljen pad realnih osobnih dohodaka, ali oni su zaostajali za rastom troškova života. Cijene energenata jako je porasla pa ispada da je jedna prosječna radnička plaća jedva pokrivala troškove grijanja. Anketirani su i građani koji

su svi redom naglasili da je jako teško živjeti s radničkim primanjima ili mirovinama. Većina anketiranih građana imala je članove obitelji koji žive na selu pa su im ipak malo olakšavali svakodnevnicu te nisu morali baš sve kupiti ili su imali vlastiti vrt.⁸²

Opskrba stanovništva bila je velika briga lokalnih vlasti. Primjerice, na sjednici Izvršnog vijeća Skupštine općine Ludbreg u proljeće 1985. konstatiralo se da je snabdijevanje stanovništva bilo bolje nego prethodnih godina, o čemu je izvijestio LL. Još uvijek su bile prisutne teškoće u opskrbi ogrjevom, građevinskim materijalom, bijelom tehnikom, jestivim uljem i margarinom. U privredi nedostajale su sirovine te mineralna gnojiva u poljoprivredi. Poboljšanje je bilo prikazano na primjeru ludbreške pekare. Opskrba brašnom bila je dobra, riješen je problem razlike između cijene brašna i pšenice, a u asortiman uvedene su nove vrste kruha i peciva. Pekara je proširila svoje poslovanje na zadovoljstvo kupaca.⁸³

U drugoj polovici 1987. godine ponovno se otvorilo pitanje energenata jer je na pragu nova sezona grijanja. Direktor OOUR-a „Termoplin“ Varaždin je najavio veće količine plina za krajnje potrošače. Iako se najavljivalo poboljšanje situacije s plinom i dalje je preporuka da se, gdje god je to moguće, koriste alternativni izvori goriva.⁸⁴

Tijekom 1988. godine nije bilo značajnijih vijesti vezanih uz probleme s energentima pa možemo zaključiti da je došlo do određene normalizacije u opskrbi. Na temelju svega

⁸² „Standard naš svagdašnji“. LL. 45/1985. 28. 2. 1985. 8.

⁸³ F. Vrtulek. „Snabdijevanje se poboljšalo“. LL. 46/1985. 29. 3. 1985. 4.

⁸⁴ F. Vrtulek. „Veće količine plina“. LL. 51/1985. 28. 9. 1985. 9.

možemo vidjeti da su energenti izuzetno veliki problem u doba krize te da nedostatak istih ili visoka cijena dovodi do različitih problema u gospodarstvu i u domaćinstvima.

6. Odnos politike i lokalne vlasti prema gospodarskim subjektima

Na temelju pisanja *Ludbreškog lista* prilično lako možemo pratiti odnos vlasti i lokalnih poduzeća. Primjerice već u prvome broju LL dana su izvješća vezana uz rad u 1979. godini i planovi za 1980. godinu. Predsjednik Skupštine općine Ludbreg najavljuvao je planove za 1980-tu godinu te je naglasio da je to posljednja godina u petogodišnjem planiranju za razdoblje od 1976. do 1980. Iznosio je podatke vezane uz dosadašnje uspješno poslovanje u radnim organizacijama, o povećanju broja zaposlenih, o velikim i uspješnim zahvatima u infrastrukturi (tvornice, škole, ceste, mostovi, vodovod,...) te najavio planove vezane uz privredu, veće investicije, otvaranje novih radnih mjesta, ulaganja u zdravstvo i u školstvo.⁸⁵

Već u ovim uvodnim riječima možemo vidjeti pravac kojim će se kretati razvoj samog lista i o kojim temama će se govoriti i pisati. Uz predsjednika Skupštine općine Ludbreg, objavljen je i razgovor sa sekretarom OK SKH Ludbreg koji je isticao povezanost Saveza komunista s lokalnom zajednicom te njihov veliki angažman na različitim područjima. Govorio je o planovima za razdoblje od 1981. – 1985. godine, boljoj organizaciji rada, udruživanju rada i sredstava, većoj radnoj disciplini, posebno naglašavao pitanje izvoza te da SKJ vodi ovo društvo i da je vodeća snaga u državi te da se uvijek treba mijenjati u skladu sa zahtjevima modernog društva i trenutnih potreba. Također je isticao važnost delegatskog sustava i vodeću ulogu SK na mjestima i tijelima na kojima se donose odluke.⁸⁶

U izvještaju predstavnika Skupštine općine Ludbreg naglašeno je da je većina planova za 1980. ostvaren, da su poduzeća poslovala s dobitkom te da na taj način treba nastaviti i u 1981. godini.⁸⁷ Predstavljeni su planski dokumenti za 1981. godinu u kojima se naglašavao privredni rast, rast dohotka i investicija. Planirani pravci razvoja i dalje su metalna, obučarska, kemijska, tekstilna industrija, kućna radinost i poljoprivreda.⁸⁸

⁸⁵ „Očekujemo nove rezultate“. LL. 1/1979. 27. 12. 1979. 3.

⁸⁶ Franjo Novak. „Djelovanje komunista u novim uvjetima“. LL. 1/1979. 27. 12. 1979. 4.

⁸⁷ „Postignuti uspjesi traže nove napore“. LL. 4/1980. 27. 12. 1980. 1.

⁸⁸ „Planski dokumenti na javnoj raspravi“. LL. 3/1980. 28. 11. 1980. 3.

U broju 17 dat je izvještaj s Devetog kongresa SKH, a govori o ludbreškoj općini i uspjesima njezine privrede. U tom izvještaju osobito se naglašavala važnost udruženog rada te dobro informiranje radnika o svim zbivanjima i njihovo uključivanje u donošenje odluka.⁸⁹

Vlasti su pratile situaciju na terenu. Primjerice, Izvršno vijeće Skupštine općine Ludbreg razmotrilo je privredna kretanja u prvom tromjesečju 1982. godine. Ocijenilo ih je pozitivno s naglaskom na izvoz kao jednim od prioriteta. Planirane su ili već u fazama realizacije mnoge investicije na području Ludbrega i okolice.⁹⁰

Izvještaj sa sjednice Općinske konferencije Saveza komunista ludbreške općine kao nit vodilju naglašavao je uspjehe, ali i daljnji predani rad na ekonomskoj stabilizaciji ludbreškog kraja. Istaknuto je u LL da je naglašena odgovornost prema radu, radnim zadacima i budućim projektima. Nosioi privrednog razvoja ludbreškog kraja bile su metalno-prerađivačka, kemijska, grafička, tekstilna, građevinska industrija, industrija kože i obuće, poljoprivreda, mala privreda i kućna radinost. Delegat iz „Opreme“ napomenuo je: „Ne bismo smjeli biti zadovoljni s postignutim jer su naše mogućnosti veće.“⁹¹ Kao prepreku istaknuo je nedostatak energije i repromaterijala, ali i traženje devizne participacije u nabavi materijala. Delegat „Varteksa“ isticao je što hitniju potrebu preseljenja u nove proizvodne pogone jer sadašnja lokacija u Starom gradu nije sigurna i stalno prijeti urušavanje stropne konstrukcije. Istaknuo je da je otkupljeno zemljište, zajedno s RO „Grafičar“ izgrađene su komunalije i popratni sadržaji te da je preostala samo izgradnja novog proizvodnog pogona za koji se nada da će se realizirati ove godine.⁹²

Održana je sjednica Općinske organizacije Socijalističkog saveza radnog naroda ludbreške općine na kojoj je utvrđeno da se Socijalistički savez u velikoj mjeri angažirao u rješavanju problema radnih ljudi i građana te je ostvarivao svoju društvenu ulogu u ukupnom razvoju. U planovima za budućnost isticali su ekonomsku stabilnost, politiku štednje, daljnji razvoj poljoprivrede, unapređivanje komunalnog i delegatskog sistema, jačanje obrambene i samozaštitne funkcije te poticanje za aktivno sudjelovanje u svim političkim i društvenim aktivnostima na području općine.⁹³

⁸⁹ „Jedinstvo dogovora, jedinstvo akcije“. LL. 17/1982. 31. 5. 1982. 3.

<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?C=80&godina=1982&broj=000017&E=>

⁹⁰ F. V. „Ekonomičnost raste“. LL. 18/1982. 28. 6. 1982. 5.

⁹¹ F. Vrtulek. „Treba nam bolja povezanost u akciji“. LL. 34/1984. 27. 12. 1984. 3.

⁹² F. V. „Najvažniji idejno-politički zadatak: ekonomska stabilizacija“. LL. 34/1984. 27. 12. 1984. 2-3

⁹³ „Za još širu aktivnost“. LL. 36/1984. 27. 4. 1984. 2.

Kod donošenja planskih dokumenata za 1985. naglašeno je nekoliko ciljeva. Bolje iskorištavanje postojećih i novih proizvodnih kapaciteta, povećanje izvoza, veća zaposlenost mladih, brži razvoj male privrede, nagrađivanje prema rezultatima rada, a sve na osnovana daljnjeg jačanja samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa. Tijekom 1984. industrijska proizvodnja povećana je do 13%, a poljoprivredna do 4%. Inflacija je bila veća od planirane jer su cijene nastavljale pretjerano rasti. Zaposleno je 400 novih radnika. U tijeku je bila izgradnja novog pogona „Varteksa“, a značajnija ulaganja predviđala su se i u drugim radnim organizacijama.⁹⁴

Skupština općine Ludbreg i druga tijela u cijelosti su prihvatili Nacrte planskih dokumenta SR Hrvatske za razdoblje od 1986. do 1990. Predloženi su bili i neki novi kriteriji razvoja i ulaganja kao npr. veće ulaganje u kadrove jer oni su nosioci društvenog i privrednog razvoja te razvoj i ulaganje u male proizvodne kapacitete koji mogu uspješno zamijeniti uvoz i čak proizvoditi za izvoz, a sve uz odgovarajuću kadrovsku i tehnološku organiziranost. Kao primjer, naveden je primjer Tvornica tvrdih želatinskih kapsula „Lukapsa“, „Opreme“, i sl.⁹⁵

Sredinom mjeseca rujna 1987. godine održana je sjednica komiteta OK SKH Ludbreg na kojoj se raspravljalo o privrednim kretanjima na području države i općine Ludbreg. Istaknuto je u LL da je ludbreška privreda poslovala uspješno, ali da postoje tendencije smanjivanja privrednog razvoja. Razlozi su ležali u visokoj inflaciji koja je obezvrijedila pozitivne radne rezultate, loš položaj nekih OOUR-a, novi obračun, nedostatak repromaterijala iz uvoza i sl.⁹⁶

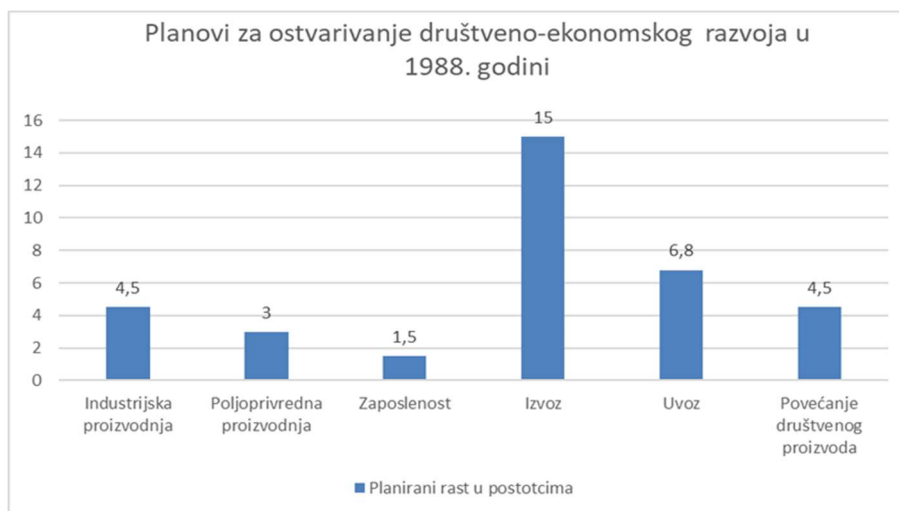
Na posljednjoj sjednici Skupštine općine Ludbreg u javnu raspravu bili su upućeni prijedlozi plansko-financijskih dokumenata za 1988. godinu. Javna rasprava najavljena je za 10. veljače u svim RO i mjesnim zajednicama. Nakon javne rasprave, dokumenti trebali su ići na usvajanje.

⁹⁴ F. Vrtulek. „Kako u 1985. godini“. LL. 43/1984. 27. 12. 1984. 3.

⁹⁵ F. Vrtulek. „Traže se efikasni planovi“. LL. 52/1985. 31. 10. 1985. 3.

⁹⁶ „O aktualnim privrednim kretanjima“. LL. 73/1987. 30. 9. 1987. 2.

Na području privrede planiran je rast na svim područjima kao što se vidi u priloženom grafikonu koji je izrađen na temelju pisanja LL „Planski dokumenti na javnoj raspravi“.⁹⁷

Grafikon 10 Nacrt prijedloga rezolucije o ostvarivanju društveno-ekonomskog razvoja općine Ludbreg u 1988. godini (Izvor:

<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1988&broj=000077&E=.1.>) LL. 77/1988.

Najveći rast bio je planiran na području izvoza industrijskih proizvoda. Da bi se to postiglo planiran je čitav niz mjera koje bi pomogle i omogućile privredi da postigne planirane rezultate.⁹⁸

Svi ovi izvještaji pokazuju tijesnu povezanost između privrede i politike odnosno lokalnih organa vlasti na području Ludbrega. Organi vlasti bili su uključeni u sva privredna zbivanja i iz ovih zaključaka i prijedloga koje možemo iščitati vidimo da su odluke o razvoju donosila politička tijela i lokalne instance vlasti preko svojih predstavnika.

⁹⁷ J. Loparić. „Planski dokumenti na javnoj raspravi“. LL. 77/1988. 29. 1. 1988. 1.

⁹⁸ Isto.

Zaključak

Ludbreški list ni po čemu se značajno ne razlikuje od sličnih tiskovina koje su pratile život u lokalnoj zajednici. Ideološki je obojen no pokušava probleme sagledati u nekom pozitivnijem svjetlu.

Većina tekstova, u samom listu, izvještaji su vezani uz poslovanje gospodarskih subjekata na području Ludbrega i ludbreške okolice, ali i osvrti na različita područja života. Tako u listu možemo naći članke vezane uz društvena zbivanja, socijalnu problematiku, zdravstvo, školstvo, ali i sportske rezultate, kao i neizbježnu križaljku na posljednjoj stranici. Ipak, većina sadržaja posvećena je uspjesima ili problemima vezanim uz poslovanje gospodarskih subjekata, položaj radnika, njihovi problemi i način rješavanja istih.

Zbivanja na lokalnoj razini neraskidivo su vezana uz ona na državnoj. Tijekom gospodarske krize u 80-im godinama, list izvještava o problemima u opskrbi, prvenstveno energentima, ali i o poteškoćama s kojima se susreću gospodarski subjekti. Ističe se povremena nestašica energenata koja je direktno utjecala na obustavu rada u pojedinim poduzećima, a istovremeno potiče se na štednju, prvenstveno električne energije i plina. Povremeno je nedostajalo robe široke potrošnje, ali opet se naglašava da je opskrba i dalje zadovoljavajuća i da pokriva potrebe građana. Gospodarski subjekti na ludbreškom području, početkom 80-ih, posluju uspješno, šire svoje proizvodne kapacitete i gotovo u cijelosti ostvaruju planirane rezultate. Redovito se prikazuju dobri izvozni rezultati i rad na unapređivanju vlastitih proizvodnih rezultata, razvijanje potrebe za samodostatnošću, prvenstveno na području repromaterijala u pojedinim radnim organizacijama, otvaranju vlastitih radionica za proizvodnju zamjenskih dijelova za strojeve, suradnja između različitih privrednih djelatnosti kao i unapređivanje poljoprivrede i male privrede.

Prati se aktualna gospodarska situacija na državnom nivou. Sredinom a osobito krajem 80-ih godina, počinje se govoriti o određenim gubicima unutar gospodarskih subjekata, uzrokovanim visokom cijenom repromaterijala i galopirajućom inflacijom. Nekoliko puta se spominje nezadovoljstvo unutar radnih organizacija, čak i kratkotrajne obustave rada, ali sve je riješeno u kratkom roku zahvaljujući upravi pojedinih OOUR-a i suradnji s lokalnom političkom vlašću koja se aktivno uključila u rješavanje problema.

Na temelju pisanja lista, možemo zaključiti kako su vlasti željele da građanstvo misli da se ludbreško gospodarstvo, tijekom godina krize, dosta uspješno nosi s izazovima i

problemima. Sredinom i u drugoj polovici 80-ih godina, situacija je postajala sve teža jer je bilo teže živjeti s prosječnim primanjima ili mirovinama. Problemi se nisu skrivali ali se, istovremeno, jako naglašavala povezanost politike i gospodarstva, važnost samoupravljanja i uloga radnika u svim društvenim i gospodarskim zbivanjima. Također se naglašavala važnost dodatnih ulaganja u radnike, u obliku viših osobnih dohodaka, boljih uvjeta rada ali i ulaganja u dodatno obrazovanje kadrova. Redovito se izvještavalo o planskim dokumentima koji su se donosili za cijelu SR Hrvatsku ali ih se dopunjavalo i pozitivnim primjerima s područja Ludbrega. U razgovorima s radnicima ili vodećim ljudima u pojedinim radnim organizacijama naglašava se da je izuzetno važna transparentnost i uključenost radnika, preko njihovih predstavnika, u donošenje odluka vezanih uz njihova prava, radna mjesta, ali i uz razvoj samih radnih organizacija. Tijekom navedenog razdoblja izlaženja *Ludbreškog lista*, nije došlo do zatvaranja tvornica nego je dolazilo do otvaranja novih pogona i zapošljavanja novih radnika, kao i do poboljšanja strukture kvalificiranosti radnika dodatnim školovanjem..

Ovaj lokalni medij želio je stvoriti sliku kako je gospodarstvo ludbreškog kraja, tijekom godina krize i svih zbivanja na republičkoj i državnoj razini, uspješno poslovalo i većinom se adekvatno nosilo s izazovima vremena. Prema podacima vezanim uz poslovanje određenih poduzeća možemo pratiti pozitivne trendove u proizvodnji i materijalnom položaju samih radnika. Kriza nije zaobišla Ludbreg, ali na temelju pisanja *Ludbreškog lista* stvoren je dojam da su se problemi redovito rješavali te se gospodarska struktura nije pretjerano mijenjala u smislu zatvaranja tvornica i velikih socijalnih promjena.

Ludbreški list, kao lokalno glasilo SSRN-a, jako je dobar primjer na kojem se može promatrati položaj lokalnog tiska u socijalističkom sistemu te povezanosti politike i novinarstva u maloj, lokalnoj sredini. Na početnim stranicama prate se obljetnice vezane uz NOB i uz druga Tita, za njegova života ali i nakon smrti. Tekstovi sadrže poruke koje je Josip Broz Tito upućivao jugoslavenskom narodu i put koji treba slijediti, ali i poruke koje se upućuju s lokalne političke razine povezane s politikom republičkog i državnog vrha. Već u tim porukama vidimo da je list ideološki obojen i da promiče određene društvene vrijednosti koje su bile povezane s političkim uređenjem u samoj državi.

Glavne hipoteze ovog rada jesu:

H1: U *Ludbreškom listu* prevladavaju ideološki obojeni sadržaji te se značajnije ne pridaje pažnja praćenju lokalnog gospodarstva.

Ovu hipotezu možemo djelomično prihvatiti iz razloga što su u *Ludbreškom listu* dosta zastupljene ideološki obojene teme, ali se u dovoljnoj mjeri prate i zbivanja vezana uz lokalno gospodarstvo. Osim tema vezanih uz život u lokalnoj zajednici, teme koje opisuju rad gospodarskih subjekata informativno i sistematski prate rad pojedinih radnih organizacija.

H2: Gospodarska kriza 1980-ih prelila se od državne na lokalnu sredinu i ludbreško se gospodarstvo nije s tom krizom znalo adekvatno nositi.

Gospodarstvo ludbreškog kraja u promatranom se razdoblju dosta dobro nosilo s krizom 1980-tih. Ona je ostavila svoj trag na ludbreško gospodarstvo, ali se kroz nova zapošljavanja, mali broj štrajkova, rijetke pojave iskazivanja nezadovoljstva te povećanjem a ne smanjenjem proizvodnje može zaključiti kako se gospodarstvo dosta dobro nosilo s krizom. Temeljem toga možemo u potpunosti odbaciti ovu hipotezu.

H3: *Ludbreški list* pokušava zadržati objektivnost pri pisanju o rezultatima gospodarskih subjekata unatoč ideološkim preprekama.

Ludbreški list bio je ideološki obojen, ali je ipak zadržao određenu objektivnost. To se vidi iz načina na koji se obrađuju pojedine teme vezane uz privredni život. Ne idealiziraju se postignuća već se piše ne samo o uspjesima nego i o problemima pojedinih radnih organizacija. Pokušava se dati objektivna slika stvarnog stanja.

Ovu hipotezu možemo prihvatiti u cijelosti.

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, DOMAGOJ BUSIJA pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor, završnog/ rada pod naslovom GOSPODARSKA SITUACIJA U LUDBRAEGRU OD 1939. DO 1989. NA TEMELJU LOKALNOG GLASILA LUDBRAEŠKI LIST te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student.

DOMAGOJ BUSIJA

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, DOMAGOJ BUSIJA neopozivo izjavljujem da sam suglasan/ s javnom objavom završnog/ rada pod naslovom GOSPODARSKA SITUACIJA U LUDBRAEGRU OD 1939. DO 1989. NA TEMELJU LOKALNOG GLASILA LUDBRAEŠKI LIST čiji sam autor;

Student.

DOMAGOJ BUSIJA

(vlastoručni potpis)

Popis slika

Slika 1 Uvodna riječ Redakcije povodom izlaska prvoga broja (izvor: https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1979&broj=000001&E=. 1). LL. 1/1979.	8
Slika 2 Sažetak sa sjednice Izvršnog vijeća Skupštine općine Ludbreg, o poslovanju privrede tijekom 1983. godine. (izvor: http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1984&broj=000035&E=. 1.) LL. 35/1984.	20
Slika 3 Mladi u akciji prikupljanja sekundarnih sirovina (izvor: http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1984&broj=000037&E=. 6.) LL. 37/1984.	21
Slika 4 Otkupna stanica kukuruznih klipova u Sv. Petru (izvor: http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1984&broj=000042&E=. 1.) LL. 42/1984.	29
Slika 5 Izlov šarana na ribnjaku (izvor: https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1985&broj=000053 . 4.) LL. 53/1985.	30
Slika 6 Kao dobar primjer uštede goriva, u listu se našla fotografija iz RO „Budućnost“. (Izvor: https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1980&broj=000003&E=. 7.) LL. 3/1980.	32
Slika 7 Naslovna stranica Ludbreškog lista, broj 12, 27. studenoga, 1981. (https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1981&broj=000012. 1.) LL. 12/1981.	33
Slika 8 Vijest o smanjenoj isporuci plina (izvor: https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1984&broj=000042 . 4.) LL. 42/1984.	36
Slika 9 Priprema ogrjevnih drva za nadolazeću zimu (izvor: https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1984&broj=000042. 8.) LL. 42/1984.	37

Popis grafikona

Grafikon 1 Postotak udjela u dohotku ukupne privrede (Izvor: http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1983&broj=000029&E=. 7.). LL. 29/1983.	11
Grafikon 2 Ukupni prihod privrede (Izvor: http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1983&broj=000029&E=. .7.). LL. 29/1983.	11
Grafikon 3 Broj radnika Grafičara u razdoblju od 1948. do 1983. godine (Izvor: http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1983&broj=000025&E=. 6.). LL. 25/1983.	12
Grafikon 4 „Oprema“ – broj radnika, kvadratura proizvodnih/poslovnih prostora, radnici VSS, u razdoblju od 1963. do 1983. (Izvor: http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1985&broj=000054&E=. 6.). LL. 54/1985.	14
Grafikon 5 Broj radnika Varteksa od 1955. do 1971. godine (Izvor: http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1985&broj=000054&E=. 6.). LL. 54/1985.	15
Grafikon 6 Potrebe RO za radnicima – po kvalifikaciji (Izvor: https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1982&broj=000022. 6.). LL. 22/1982.	19
Grafikon 7 Grafički prikaz strukture kvalifikacija nezaposlenih radnika, zaključno s 30. rujna 1982. (Izvor: https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1982&broj=000022. 6.). LL. 22/1982.	20
Grafikon 8 Okvirni program porasta cijena (Izvor: https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1984&broj=000038&E=. 3.). LL. 38/1984.	22
Grafikon 9 Plan proljetne sjetve za 1984. godinu. (Izvor: https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1984&broj=000035&E= . 3.). LL. 35/1984.	29

Grafikon 10 Nacrt prijedloga rezolucije o ostvarivanju društveno-ekonomskog razvoja općine Ludbreg u 1988. godini (Izvor:

<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1988&broj=000077&E=> .

1.). LL. 77/1988..... 42

Literatura

Pisani izvori:

1. Bilandžić, Dušan. 1980. „Tito i povijesni put Jugoslavije“. *Politička misao: časopis za politologiju*. Vol. 17. No. 1-2. 3-45. <https://hrcak.srce.hr/file/169636> (pristupljeno 30. 4. 2023.)
2. Bilandžić, Dušan. 1999. *Hrvatska moderna povijest*. Golden marketing. Zagreb.
3. Goldstein, Ivo. 1999. *Hrvatska moderna povijest*. Golden marketing. Zagreb.
4. *Ludbreg*. 1984. Ur. Mađarić, Vlado. Skupština općine Ludbreg, SIZ za kulturu, tehničku kulturu i informiranje općine Ludbreg, Narodno sveučilište Ludbreg.
5. Matković, Hrvoje. 1998. *Povijest Jugoslavije (1918 – 1991) Hrvatski pogled*. Naklada Pavičić. Zagreb.
6. Najbar-Agičić, Magdalena. 2020. „Položaj lokalnih medija u socijalističkoj Hrvatskoj kao kontekst razvoja *Glasa Podravine*“. *Podravina*. Vol.19. No. 38. 77-90. Koprivnica. <http://podravina.org/arhiva/?broj=38&prikaz=popis-tema&tema=458> (pristupljeno: 17. 3. 2023.)
7. Najbar-Agičić, Magdalena. 2022. „Ključni trenuci Hrvatskog proljeća u ogledalu lokalnog tiska – na primjeru *Glasa Podravine*, *Varaždinskih vijesti* i *Karlovačkog tjednika*“. *Podravina*. Vol. 21. No. 41. 61. Koprivnica. <https://hrcak.srce.hr/file/406623> (pristupljeno: 1. 5. 2023.)
8. Najbar-Agičić, Magdalena. 2023. „Položaj lokalnog tiska u samoupravnom socijalizmu na primjerima Karlovačkog tjednika i *Glasa Podravine*“. *Mikrosocijalizam. Mikrostrukture jugoslavenskoga socijalizma u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih*. Ur. Igor Duda, Srednja Europa – Sveučilište Jurja Dobrile. Zagreb – Pula. 83–105.
9. Nofta Grdić, Ljiljana. „Sveučilište u Ludbregu“. *Podravski zbornik*. 26/27. 2000./2001. Koprivnica, 185. – 188.
10. *Povijest Hrvata. Treća knjiga. Od 1918. do danas*. 2007. Ur. Perić, Ivo; Mirošević, Franko. Školska knjiga. Zagreb.
11. Radelić, Zdenko. 2006. *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991*. Školska knjiga. Zagreb
12. Vrtulek, Franjo. “Trideset i šest godina radio Ludbrega”. *Podravski zbornik*,. 2003. Koprivnica. 193.

Elektronski izvori:

1. Digitalizirani brojevi Ludbreškog lista prema:

<http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?B=1&H=&sqlx=N00080&E=> (pristupljeno: 31. 3. 2023.)

2. Hrvatska enciklopedija: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=37395>

(pristupljeno; 25. 2. 2023.)

3. Hrvatski jezični portal: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=kratice_odrednice

(pristupljeno: 24. 3. 2023.)